

**BULLETIN
SLOVENSKEJ ASOCIÁCIE
KNIŽNÍC**

ROČNÍK 8

ČÍSLO 3

BRATISLAVA 2000

**Toto číslo Bulletinu SAK bolo vydané s finančným príspevkom
Ministerstva kultúry SR.**

OBSAH

D. Gondová: Máme zákon o knižniciach, a čo ďalej?	3
---	---

ČLÁNKY – ŠTÚDIE

Zákon NR SR č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej	9
Náš rozhovor	21
M. Ehnová: Normalizácia v oblasti dokumentácie, terminológie a informačnej činnosti	32
J. M. Kacera: Slovenská knižnica pre nevidiacich pred vstupom do tretieho tisícročia	33
D. Gondová: Knižnice a lobovanie	36
D. Zendulková: Elektronická pošta a jej použitie v knižnici	39

INFORMÁCIE

(dr): Seminár akademických knižníc	42
Fond LIBER/OCLC pre knižnice strednej a východnej Európy	42
Nový zákon o povinných výtlačkoch	43
L. Čelková: Bibliotéka 2000.....	43
Schmidt Periodicals	44

PREČÍTALI SME ZA VÁS

K. M. Suchorukov: O povinnom výtlačku v zahraničí	45
I. Bagrovová: Knižnice a vzdelanie	47

EBLIDA INFORMUJE**52****JUBILEÁ**

Životné jubileum PhDr. Eleny Velasovej	55
S knihovníckou tlačou v ruke	57
Životné jubileum pani Viery Kadnárovej	59

Bulletin

Slovenskej asociácie knižníc 3/2000

VYDAVATEĽ

Slovenská asociácia knižníc

Sekretariát:

Ústredná knižnica FiF UK

Gondova 2, 818 01 Bratislava

PRESEDA SAK

Daniela Gondová

HLAVNÝ REDAKTOR

Ján Kurák

REDAKČNÁ RADA

Jana Amrichová, Želmíra Brozmannová, Anna Gašparovičová,

Mária Koložváryová, Mária Mlynáriková, Danka Petrášová,

Tatiana Popová, Darina Šovčíková

MIESTO A ROK VYDANIA

Bratislava 2000

NÁKLAD

135 výtlačkov

TLAČ

Centrum VTI SR v Bratislave

VYDÁVA SA PRE INTERNÚ POTREBU SAK ŠTYRIKRÁT ROČNE

Máme zákon o knižniciach, a čo ďalej?

Daniela Gondová

Zbierka zákonov č. 183/2000 čiastka 79 uverejnila dlho očakávaný zákon o knižniciach z 12. mája, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej. Slovenská knižničnícka verejnosť konečne, po desiatich rokoch práce na n-verziách návrhu, zákon o knižniciach má. Zmení sa niečo v slovenskom knihovníctve a v slovenských knižniciach? Verme, že áno, ale určite zmeny nebudú okamžité a ich realizácia bezproblémová.

Prečo sme potrebovali nový knižničný zákon a ako vznikol?

Predstavitelia Spolku slovenských knihovníkov (ďalej len spolok) už v roku 1990 konštatovali, že zákon č. 53/1959 Zb. o jednotnej sústave knižníc je v mnohom prekonaný, nevyhovujúci a zastaraný. Potreba a požiadavka vypracovať nový moderný knižničný zákon sa javila ako jedna z najdôležitejších úloh v rámci transformačného procesu knižníc. Nový právny predpis mal nielen vystihovať súčasný stav vývoja slovenských knižníc, ale aj stimulovať ich ďalší rozvoj. Túto úlohu podporilo i Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej len ministerstvo) a vymenovalo osobitnú legislatívnu komisiu. Komisia návrh zákona pripravila a už v máji 1992 predložila na rokovanie operatívnej porady ministra kultúry. Keďže tento návrh zákona bol orientovaný viac-menej na knižničné činnosti, knižnično-informačný systém bol definovaný nedostatočne, niektoré typy knižníc neboli vôbec spomenuté a nebolo zohľadnené používateľské hľadisko, nebol prijatý. Pristúpilo sa k vypracovaniu nového návrhu zákona na inom princípe. Do ďalších prípravných prác (rok 1993) sa zapojila aj novovytvorená Slovenská asociácia knižníc (ďalej len asociácia) a od tohto času obidve stavovské organizácie, nielen v tejto oblasti, úzko spolupracujú. Spolok, asociácia a Slovenská národná knižnica – Matica slovenská v júni 1995 ukončili spracovanie novej verzie návrhu knižničného zákona, ktorá bola predložená i knižniciam na verejnú odbornú diskusiu. Po zapracovaní pripomienok bol návrh zákona v októbri 1995 oficiálne odovzdaný na legislatívne pokračovanie ministerstvu. Ministerstvo návrh zákona však upravilo a opakovane upravovalo, a tak obdobie od októbra 1995 až do marca 1998 sa nieslo v znamení takmer dvadsiatich rôznych verzií návrhu knižničného zákona. Úpravy ministerstva zásadne zmenili charakter zákona, najmä v časti o národnom knižničnom systéme, čo spôsobilo, že takmer pre všetky knižnice bol neprijateľný. Knihovnícka obec, najmä občianske združenia – paradoxne – vyvíjali mimoriadnu aktivitu, aby „ich“ návrh zákona (pozmenený ministerstvom) nebol prijatý v legislatívnej rade vlády. Možno povedať, že táto aktivita bola úspešná, pretože v minulom volebnom období zákon prijatý nebol.

Bezprostredne po parlamentných voľbách, v októbri 1998, spolok a asociácia považovali za účelné obnoviť činnosť pracovnej skupiny na prípravu návrhu knižničného zákona a požiadali o spoluprácu Slovenskú národnú knižnicu v Matici slovenskej i Univerzitnú knižnicu v Bratislave – Národné knižničné centrum. „Štvorkoaličná“ pracovná skupina bola, po ustanovení vlády SR, akceptovaná i ministrom kultúry a dostala oficiálne poverenie na prípravu zákona. Návrh zákona a príslušné vyhlášky do definitívnej podoby

dopracovala a ministromi kultúry odovzdala novovzniknutá knižničná rada. Návrh zákona bol pripravený v úzkej spolupráci s ministerstvom, viackrát bol pripomienkovaný zástupcami knižníc všetkých typov, uskutočnila sa verejná odborná diskusia. Znenie návrhu zákona podporili účastníci valného zhromaždenia Spolku slovenských knihovníkov, Slovenskej asociácie knižníc i 2. slovenského knihovníckeho kongresu. Legislatívne konanie – rokovanie v Legislatívnej rade vlády SR, v parlamentných výboroch Národnej rady SR, u prezidenta SR – bolo náročné, ale úspešné. Zákon č. 183 bol 12. mája 2000 v Národnej rade SR prijatý a 1. júla 2000 nadobudol účinnosť.

Z dôvodovej a predkladacej správy:

Zákon č. 183/2000 Zb. o knižniciach nadväzuje na pozitívny rozvoj slovenského knihovníctva a zodpovedá požiadavkám, ktoré majú knižnice plniť v demokratickej spoločnosti, v ktorej informácie a poznatky majú významnú úlohu. Zákon odráža trend, podľa ktorého sú knižnice kľúčovými inštitúciami v informačnej spoločnosti. Knižnice pomáhajú plniť ústavné právo občanov na informácie v zmysle Ústavy Slovenskej republiky (článok 26 a 43).

Knižnice patria medzi dôležité podsystémy kultúry, pričom pôsobia – okrem ministerstva kultúry – v mnohých ďalších rezortoch: školstvo, vnútro, zdravotníctvo, poľnohospodárstvo, hospodárstvo, financie atď., ale aj v rámci miestnej správy a samosprávy.

Novým prvkom zákona o knižniciach je definovanie historického knižničného fondu a zabezpečenia komplexnej ochrany historických knižničných fondov, ktoré sú predmetom verejného záujmu. Doterajšia legislatíva túto oblasť riešila len čiastočne.

Komentár a poznámky k jednotlivým častiam zákona:

- (§ 1) Predmetom zákona je upraviť poslanie, postavenie a úlohy knižníc a ich zriaďovateľov a tým zabezpečiť vhodné právne a organizačné podmienky na činnosť knižníc. Zákon sa vzťahuje na všetky knižnice, ktoré slúžia verejnosti. Špecifikum však tvorí oblasť ochrany a správy historických knižničných fondov (tu je pôsobnosť zákona rozšírená na všetkých vlastníkov alebo správcov historického knižničného fondu), teda aj na tie subjekty, ktorých knižnično-informačné služby sú určené len pre interné potreby zriaďovateľa či vlastníka fondu (napr. cirkev, rôzne korporácie, súkromné osoby).
- (§ 2) Hlavným poslaním knižníc je zabezpečiť slobodný prístup k informáciám bez akéhokoľvek obmedzenia, vytvárať podmienky na nezávislé rozhodovanie, podporovať celoživotné vzdelávanie a duchovný rozvoj jednotlivca i spoločnosti.
- (§ 3) Samostatná časť zákona je venovaná definovaniu základných pojmov, ktoré sa v zákone vyskytujú – knižnica, knižničný dokument, informačné zdroje, slovacikálny dokument, národný bibliografický systém, slovenská národná bibliografia, súborný katalóg knižníc, depozitná knižnica, konzervačná knižnica. Pri tvorbe definícií sa vychádzalo z Manifestu UNESCO o verejných knižniciach z roku 1994, ako aj z medzinárodných štandardov, ktoré sa postupne stávajú súčasťou noriem STN ISO.
- (§ 4 - 11) Knižničný systém a jeho štruktúra boli neuralgickým bodom celého zákona. Práve táto časť v minulosti prechádzala najväčšími úpravami a bola predmetom

nekonečných a opätovne sa začínajúcich diskusií. V porovnaní so zákonom č. 53/59 Zb., pre ktorý bol charakteristický centralistický prístup v definovaní tzv. jednotnej sústavy knižníc, v zákone č. 183/2000 Zb. je knižničný systém decentralizovaný a otvorený. Jednotlivé prvky systému sa vyznačujú rozmanitosťou funkcií, úloh a pôsobností. Sú charakterizované podľa medzinárodnej normy ISO 2789-1974 a podľa typov sa knižnice delia na: národnú knižnicu, vedecké, akademické, verejné, školské a špeciálne knižnice.

Základným prvkom knižničného systému je národná knižnica. Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej (do schválenia tohto zákona), ako podmnožina inej inštitúcie nespĺňala kritéria kladené na národné knižnice. Snaha o osamostatnenie Slovenskej národnej knižnice sa nevhodným spôsobom spolitizovala. Z prijímania relatívne málo významného zákona (z celospoločenského a hospodárskeho hľadiska) sa stala politická kauza, ktorá sa riešila až u prezidenta SR. Možno konštatovať, že zvíťazili odborné argumenty a kritériá. V súčasnosti máme samostatnú národnú knižnicu zriadenú ministerstvom kultúry. Minister kultúry SR 3. júla 2000 slávnostne a oficiálne poveril riadením Slovenskej národnej knižnice v Martine Mgr. Petra Cabadaja.

Vedecké knižnice ako právnické osoby sú dôležitými inštitúciami, ktoré garantujú štátnu informačnú politiku vo verejných informačných službách. Popri národnej knižnici rozhodujú o odbornej a technologickej úrovni slovenského knihovníctva, plnia dôležité úlohy v oblasti medzinárodnej spolupráce. Zákon menovite spomína univerzálne vedecké knižnice – Univerzitnú knižnicu v Bratislave, Štátnu vedeckú knižnicu v Banskej Bystrici, Štátnu vedeckú knižnicu v Košiciach, Štátnu vedeckú knižnicu v Prešove a Ústrednú knižnicu Slovenskej akadémie vied – a taktiež špecializované vedecké knižnice: Slovenskú lekársku knižnicu, Slovenskú pedagogickú knižnicu a Centrum vedecko-technických informácií SR. Vzhľadom na osobitné celoštátne úlohy sú Univerzitná knižnica v Bratislave a Centrum vedecko-technických informácií SR uvedené v samostatných odsekoch.

V súvislosti s vedeckými knižnicami je potrebné upozorniť na problematiku perspektívy dvoch vedeckých knižníc pôsobiach v rezorte školstva SR. Podľa výsledkov Záverečnej správy o audite súladu činností a financovania ústredných orgánov štátnej správy a organizácií v ich pôsobnosti je ohrozené ďalšie pôsobenie Centra vedecko-technických informácií SR, keďže audit obsahuje návrh na nulový príspevok. K tomuto rozhodnutiu možno audítorov viedla i skutočnosť, že bývalá Slovenská technická knižnica je „dobře ukrytá“ pod svojím názvom a nezainteresovaný netuší, že ide o knižnicu... Súčasnú postavenie Slovenskej pedagogickej knižnice ako súčasť Ústavu informácií a prognóz školstva – keďže vedecká knižnica je definovaná ako samostatná právnická osoba – je v rozpore so zákonom. Na obidve skutočnosti bolo vedenie Ministerstva školstva SR upozornené.

Knižnično-informačná činnosť akademických knižníc významne napomáha rozvoj vzdelávania na základe vedeckých poznatkov, vedeckej a umeleckej činnosti. V súčasnom zákone o vysokých školách sa knižnice vôbec nespomínajú. Zákon o knižniciach prvýkrát legislatívne konkretizuje a vymenúva úlohy akademických knižníc. Knižnice pôsobiace na vysokých školách, pri terajšom rozvoji informačných technológií, majú

optimálne predpoklady na transformovanie sa na progresívne knižnično-informačné pracoviská. Významná je skutočnosť, že viaceré akademické knižnice plnia úlohy špecializovanej vedeckej knižnice.

Medzi verejné knižnice patria obecné (čiže aj mestské, keďže mesto je definované ako obec), regionálne a krajské knižnice. (Poznámka: Pri príprave zákona nebola doriešená reforma územnosprávneho členenia Slovenska. Z tohto dôvodu sa zákon nezaobrá okresnými knižnicami, keďže súčasné regionálne knižnice pokrývajú svojimi činnosťami všetky okresy. Vytváranie okresných knižníc, podľa terajšieho územnosprávneho členenia, by v praxi znamenalo premenu súčasných mestských knižníc v okresných sídlach na okresné, čo nie je žiaduce.) Ustanovenia o verejných knižniciach vychádzajú z domácich podmienok a potrieb a aj z medzinárodných dokumentov, najmä z Manifestu UNESCO o verejných knižniciach. Verejné knižnice majú najvyšší počet čitateľov. Ich novou úlohou bude zabezpečiť prístup k vonkajším informačným zdrojom prostredníctvom počítačových sietí a internetu. Pobočky viacerých verejných knižníc spíňajú, resp. nahrádzajú pôsobenie a úlohy školských knižníc.

Školské knižnice sú spolu s verejnými knižnicami početne najrozšírenejším knižnično-informačným pracoviskom. Situácia v stave školských knižníc je neuspokojivá. Knižnice majú nedostatočné personálne, priestorové, technické, technologické a finančné zabezpečenie. Školské knižnice sa musia aktívnejšie podieľať na informačnom zabezpečení výchovno-vzdelávacieho procesu a na rozvoji informačných technológií, čím sa vyzdvihne ich význam a postavenie.

Špeciálne knižnice sú zväčša zamerané na poskytovanie služieb pre úzko špecializovanú oblasť a pre potreby svojich zriaďovateľov. Ak špeciálna knižnica poskytuje služby verejnosti, musí postupovať v súlade s týmto zákonom. Osobitným druhom špeciálnej knižnice je Parlamentná knižnica Národnej rady SR, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči a Knižnica pre mládež mesta Košice.

(§ 12 – 17) Značnú pozornosť zákon venuje právam a povinnostiam zriaďovateľa alebo zakladateľa knižnice a taktiež právam a povinnostiam samotnej knižnice, podrobnejšie charakterizuje knižničný fond, knižnično-informačné služby, definuje odborného zamestnanca, financovanie knižníc. Výpočet povinností zriaďovateľa i knižnice je pomerne rozsiahly a keby sa všetky dodržiavali tak, ako sú uvedené (napr. zabezpečiť vhodné priestory pre knižnicu, zabezpečiť knižnicu z finančnej i personálnej stránky, zabezpečiť pravidelné dopĺňanie knižničného fondu), z knižníc by sa stali optimálne fungujúce inštitúcie vybavené knižničným fondom zodpovedajúcim používateľskému zázemiu a poskytujúce žiadané knižnično-informačné služby odbornými zamestnancami s primeraným vzdelaním. Keďže zákony sa majú dodržiavať, určite to tak bude (naozaj bude?).

(§ 18 – 21) Historické knižničné fondy tvoria špecifickú skupinu knižničných fondov, ktorá si vyžaduje osobitnú starostlivosť. Ustanovenia zákona vytvárajú reálny základ na zabezpečenie doteraz chýbajúcej právnej ochrany. Pôsobenie zákona o knižniciach spolu so zákonom č. 115/1998 Zb. o múzeách a zákonom č. 271/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti vytvárajú ucelený právny systém na ochranu a podporu

kultúrneho dedičstva. Zákon o knižniciach rieši vyhlasovanie historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu, ich ústrednú evidenciu, práva a povinnosti vlastníka alebo správcu historického knižničného dokumentu alebo historického knižničného fondu, vývoz týchto dokumentov a fondov.

(§ 22) Zákon o knižniciach zveruje vrcholové prierezové riadenie knižničného systému ministerstvu kultúry. Ministerstvo je ústredným orgánom štátnej správy pre knižnice, knihovníctvo a historické knižničné fondy a má aj riadiacu a koordinačnú funkciu. Novou skutočnosťou a povinnosťou ministerstva je založenie a vedenie Zoznamu knižníc Slovenskej republiky.

(§ 23) Za porušenie povinností vyplývajúcich zo zákona môže ministerstvo ukladať pokuty, ktorých výška je diferencovaná.

(§ 24 – 26) Zákon splnomocňuje ministerstvo vydať všeobecné záväzné právne predpisy – vyhlášky – upravujúce spôsob odbornej evidencie, vyradovania a revízie knižničného fondu, poskytovanie medziknižničnej výpožičnej služby, budovanie národného bibliografického systému, spôsob budovania a využívania súborného katalógu knižníc SR.

Zákon o knižniciach mení súčasný právny vzťah medzi Maticou slovenskou a Slovenskou národnou knižnicou. Táto zmena je obsahom prechodných ustanovení.

Vydaním zákona č. 183/2000 Zb. sa ruší niekoľko právnych predpisov, ako napr. zákon o knižniciach č. 53/1959 Zb. a jeho novely, položka č. 201 zákona č. 222/1996, vyhlášky Ministerstva školstva a kultúry č. 51/1963 Zb. a č. 110/1965 Zb., dopĺňa sa zákon SNR č. 27/1987 Zb. o pamiatkovej starostlivosti, mení a dopĺňa sa zákon č. 68/1997 Zb. o Matici slovenskej.

Pár slov na záver

Príprava zákona a jeho prijatie zamestnávalo mnohých knižničných odborníkov desať rokov. Jeho spracovaniu, príprave komentára, dôvodovej správy a vyhlášok sa venovalo veľa pracovného úsilia. Možno povedať, že knižničným zákonom „žila“ desať rokov celá knihovnícka verejnosť. Veď návrh zákona sa opakovane niekoľkokrát posudzoval, pripomienkoval na rôznej úrovni, viackrát bol predložený knižniciam na verejnú diskusiu. Takmer možno povedať, že sme boli rukojemníkmi zákona, kým sme zákon nemali, a nemohli sme sa venovať inej odbornej koncepcijnej a konštruktívnej práci. Zákon sme potrebovali najmä preto, aby sme mali vyjasnené (transparentné) vzťahy v rámci národného knižničného systému.

Predkladateľom zákona bol minister kultúry SR. Nemenej námahy bolo potrebné venovať obhajobe zákona v príslušných parlamentných výboroch a na samotnom rokovaní Národnej rady Slovenskej republiky. Je potrebné uviesť, že odborní pracovníci sekcie kultúrneho dedičstva a miestnej kultúry Ministerstva kultúry SR pripravili veľmi zodpovedne a precízne podkladové materiály do Národnej rady SR. Pán minister sa s knižničnou problematikou dôkladne oboznámil a jeho vystúpenia boli na vysokej odbornej úrovni.

Zákon č. 183/2000 Zb. o knižniciach nadobudol účinnosť 1. júla 2000. Ako už bolo naznačené, zákon neprijali všetci pozitívne. Aj napriek tomu, že zákon platí, ozývajú sa hlasy, ktoré ho spochybňujú, napr. aj niektorí pracovníci knižníc majú pripomienky k štruktúre knižničného systému. Slovenským knižniciam sa po legislatívnej stránke vytvorili vhodné podmienky na prácu. Záleží na nich, aby naplnili literu zákona. Azda čas ukáže, či je potrebné zákon aktualizovať, doplniť, prípadne ináč upraviť.

Zákon NR SR číslo 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej

Národná rada Slovenskej republiky prijala 12. mája 2000 nový, dlho očakávaný knižničný zákon. Zákon vymedzuje poslanie a postavenie knižníc s cieľom utvoriť základné predpoklady na zabezpečenie neobmedzeného prístupu občanov k informáciám prostredníctvom knižnično-informačných služieb, ktoré podporujú celoživotné vzdelávanie, nezávislé rozhodovanie a duchovný rozvoj jednotlivca a spoločnosti. Návrh zákona rieši aj zabezpečenie ochrany historických knižničných dokumentov a historických knižničných fondov v SR, čo je predmetom verejného záujmu.

Úplné znenie zákona, ktorý nadobudol účinnosť 1. júla 2000, bolo uverejnené v číastke 79 Z. z. V 3. čísle Bulletinu SAK uverejňujeme výňatok tohto zákona.

(Poznámka: Značkou /.../ je naznačené prerušenie textu.)

Čl. I

PRVÁ ČASŤ ZÁKLADNÉ USTANOVENIA

§ 1

Predmet úpravy

(1) Tento zákon upravuje postavenie a úlohy knižníc, ich zriaďovanie, poskytovanie knižnično-informačných služieb verejnosti, ochranu, využívanie a sprístupňovanie historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu.

(2) Tento zákon sa vzťahuje na

- c) knižnice, ktoré poskytujú knižnično-informačné služby verejnosti,
- d) vlastníkov alebo správcov historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu.

§ 2

Úlohy knižnice

(1) Knižnica zabezpečuje slobodný prístup k informáciám šíreným na všetkých druhoch nosičov; napomáha uspokojovanie kultúrnych, informačných, vedeckovýskumných a vzdelávacích potrieb; podporuje celoživotné vzdelávanie a duchovný rozvoj.

(2) Knižnica plní svoje úlohy poskytovaním knižnično-informačných služieb z vlastných knižničných fondov a sprístupňovaním vonkajších informačných zdrojov.

§ 3

Vymedzenie základných pojmov

(1) Knižnica je kultúrna, informačná a vzdelávacia ustanovizeň, ktorá je právnická osoba alebo súčasť právnickej osoby; získava, spracúva, uchováva, ochraňuje a sprístupňuje knižničný fond a poskytuje knižnično-informačné služby.

/.../

(7) Súborný katalóg knižníc je katalóg združujúci záznamy o knižničných dokumentoch, ktoré sa nachádzajú v knižničných fondoch viacerých knižníc.

(8) Depozitná knižnica je knižnica, v ktorej sa knižničné dokumenty deponujú podľa určitých pravidiel. Depozitná knižnica slúži na uloženie a sprístupňovanie nevyužívaných alebo menej využívaných knižničných dokumentov.

(9) Konzervačná knižnica je knižnica, ktorá podľa osobitného predpisu získava a trvale uchováva knižničný dokument pre budúce generácie.

DRUHÁ ČASŤ KNIŽNIČNÝ SYSTÉM

§ 4

Knižničný systém je časťou štátneho informačného systému a tvorí ho Slovenská národná knižnica, vedecké knižnice, akademické knižnice, verejné knižnice, školské knižnice a špeciálne knižnice.

§ 5

Zriaďovanie a zakladanie knižnice

(1) Zriaďovateľom knižnice zriadenej podľa osobitného predpisu môže byť:

- a) ústredný orgán štátnej správy,
- b) krajský úrad,
- c) obec.

(2) Zriaďovateľom alebo zakladateľom knižnice podľa osobitného predpisu môže byť:

- a) iná právnická osoba,
- b) fyzická osoba.

(3) Právnická osoba môže zriadiť knižnicu aj ako svoju súčasť.

§ 6

Slovenská národná knižnica

(1) Slovenská národná knižnica je právnická osoba, ktorej zriaďovateľom je Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“).

(2) Sídлом Slovenskej národnej knižnice je Martin.

(3) Slovenská národná knižnica

- a) je konzervačnou knižnicou a depozitnou knižnicou Slovenskej republiky,
- b) prednostne zhromažďuje, odborne spracúva, uchováva, ochraňuje a sprístupňuje domáce a zahraničné slovacikálne dokumenty,
- c) je národnou bibliografickou agentúrou, ktorá zabezpečuje koordináciu národného bibliografického systému, národnú bibliografickú registráciu slovacikálnych dokumentov, odborné spracúvanie a sprístupňovanie slovenskej národnej bibliografie,
- d) je pracoviskom na literárnoarchívnu, literárnomúzejnú a biografickú dokumentáciu, výskum, ochranu a podporu slovenskej kultúry a literatúry,
- e) je metodickým, poradenským, koordinačným, vzdelávacím a štatistickým pracoviskom knižničného systému,
- f) je národnou agentúrou pre medzinárodné štandardné číslovanie dokumentov a medzinárodnú identifikáciu dokumentov,
- g) je vedeckovýskumným a štandardizačným pracoviskom knižničného systému,
- h) je národným ústredím medziknižničnej výpožičnej služby a pracoviskom medzinárodnej medziknižničnej výpožičnej služby,
- i) spravuje a ochraňuje historický knižničný dokument a historický knižničný fond,
- j) vyjadruje sa k návrhu na vyhlásenie a zrušenie historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu a určuje jeho hodnotu,
- k) vedie Ústrednú evidenciu historických knižničných dokumentov a historických knižničných fondov (ďalej len „ústredná evidencia“) a evidenciu o dokumentoch a súboroch knižničných dokumentov vyradených z ústrednej evidencie,
- l) vyjadruje sa k žiadosti o udelenie súhlasu na trvalý vývoz dokumentu alebo súboru dokumentov, ktorý by pre svoju mimoriadnu hodnotu bolo možné navrhnúť na vyhlásenie za historický knižničný dokument alebo historický knižničný fond,
- m) je národným pracoviskom pre oblasť reštaurovania, konzervovania, ochranného kopírovania a digitalizácie knižničných dokumentov,
- n) spravuje súborný katalóg monografií knižníc a koordinuje tvorbu súborných katalógov knižníc.

§ 7

„Vedecká knižnica

(1) Vedecká knižnica je právnická osoba, ktorej zriaďovateľom môže byť ústredný orgán štátnej správy, krajský úrad alebo iná právnická osoba zriadená podľa osobitného predpisu.

(2) Vedecká knižnica v rámci svojho zamerania

- a) je koordináčnym, výskumným, metodickým, vzdelávacím, poradenským a štatistickým pracoviskom knižničného systému,
- b) zhromažďuje, odborne spracúva, uchováva, ochraňuje a sprístupňuje domáce a zahraničné vedecké a odborné knižničné dokumenty,
- c) poskytuje knižnično-informačné služby podporujúce rozvoj vedy, techniky, kultúry a vzdelávania,
- d) je pracoviskom medziknižničnej výpožičnej služby a medzinárodnej medziknižničnej výpožičnej služby,
- e) plní funkciu depozitnej knižnice najmä pre knižničné dokumenty medzinárodných organizácií v súlade s medzinárodnými zmluvami,
- f) plní funkciu konzervačnej knižnice,
- g) spravuje súborné katalógy knižníc,
- h) zúčastňuje sa na tvorbe slovenskej národnej bibliografie,
- i) koordinuje tvorbu bibliografie vedných odborov, utvára a sprístupňuje ich databázy,
- j) je národnou agentúrou pre medzinárodné štandardné číslovanie dokumentov a medzinárodnú identifikáciu dokumentov.

(3) Vedecká knižnica je univerzálna vedecká knižnica s univerzálnym knižničným fondom alebo špecializovaná vedecká knižnica s knižničným fondom a knižnično-informačnými službami špecializovanými na určité oblasti vedy, techniky a výskumu.

(4) Univerzálnou vedeckou knižnicou je Univerzitná knižnica v Bratislave, Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici, Štátna vedecká knižnica v Košiciach, Štátna vedecká knižnica v Prešove a Ústredná knižnica Slovenskej akadémie vied.

(5) Špecializovanou vedeckou knižnicou je Slovenská lekárska knižnica, Slovenská pedagogická knižnica a Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky. Funkciu špecializovanej vedeckej knižnice môže plniť aj špeciálna knižnica.

(6) Univerzitná knižnica v Bratislave je právnická osoba, ktorej zriaďovateľom je ministerstvo. Univerzitná knižnica okrem úloh uvedených v odseku 2

- a) zabezpečuje reštaurovanie, konzervovanie, ochranné kopírovanie a digitalizáciu knižničných dokumentov,
- b) plní funkciu depozitnej knižnice Organizácie Spojených národov,
- c) plní funkciu depozitnej knižnice a strediska Organizácie Spojených národov pre vzdelanie, vedy a kultúru,
- d) plní funkciu konzervačnej knižnice a funkciu depozitnej knižnice obhájených vedecko-kvalifikačných prác a zabezpečuje ich národnú bibliografickú registráciu,
- e) spravuje súborný katalóg periodických publikácií,
- f) je pracoviskom slovenskej národnej retrospektívnej bibliografie,
- g) je národným ústredím medzinárodnej medziknižničnej výpožičnej služby.

(7) Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky je právnická osoba, ktorej zriaďovateľom je Ministerstvo školstva Slovenskej republiky. Okrem úloh uvedených v odseku 2 je depozitnou knižnicou a koordinátorom spracovania knižničných

dokumentov, ktoré spravidla v malých nákladoch vydávajú výskumné ústavy, vysoké školy, medzinárodné organizácie, orgány verejnej správy a iné právnické osoby a fyzické osoby a ktoré nešíri distribučná sieť vydavateľstiev.

§ 8

Akademická knižnica

(1) Akademická knižnica je knižnica vysokej školy a knižnica fakulty zriadená podľa osobitného predpisu.

(2) Akademická knižnica v rámci svojho zamerania

- a) je vedecko-informačným, bibliografickým, koordinačným a poradenským pracoviskom vysokej školy alebo fakulty,
- b) uchováva a bibliograficky registruje kvalifikačné práce,
- c) je pracoviskom bibliografickej registrácie publikačnej činnosti učiteľov, vedeckých pracovníkov a doktorandov vysokej školy alebo fakulty,
- d) poskytuje knižnično-informačné služby najmä učiteľom, vedeckým pracovníkom, doktorandom a študentom vysokej školy alebo fakulty,
- e) poskytuje knižnično-informačné služby verejnosti za podmienok určených zriaďovateľom,
- f) zúčastňuje sa na tvorbe, udržiavaní a sprístupňovaní súborných katalógov knižníc.

(3) Akademická knižnica môže plniť aj funkciu špecializovanej vedeckej knižnice, ak to ustanovuje zákon alebo ak to určí zriaďovateľ alebo zakladateľ knižnice [§ 12 ods. 1 písm. b)].

(4) Akademická knižnica, ktorá plní aj funkciu špecializovanej vedeckej knižnice, je Slovenská ekonomická knižnica Ekonomickej univerzity v Bratislave, Slovenská lesnícka a drevárska knižnica pri Technickej univerzite vo Zvolene a Slovenská poľnohospodárska knižnica pri Slovenskej poľnohospodárskej univerzite v Nitre.

§ 9

Verejná knižnica

(1) Verejná knižnica je obecná knižnica, regionálna knižnica a krajská knižnica.

(2) Obec zabezpečuje knižnično-informačné služby podľa svojich zdrojových možností zriadením obecnej knižnice ako právnickej osoby, prostredníctvom organizačného útvaru právnickej osoby zriadenej obcou, prostredníctvom organizačnej zložky obecného úradu alebo prostredníctvom inej knižnice.

(3) Obecná knižnica najmä

- a) utvára a sprístupňuje univerzálny knižničný fond vrátane knižničných dokumentov miestneho významu,
- b) poskytuje základné knižnično-informačné služby a spravidla aj špeciálne knižnično-informačné služby vrátane prístupu k vonkajším informačným zdrojom,
- c) organizuje a uskutočňuje kultúrno-vzdelávacie aktivity.

(4) Regionálna knižnica pôsobí v územnom obvode okresu alebo viacerých okresov. Regionálna knižnica je právnická osoba, ktorej zriaďovateľom je krajský úrad. Regionálna knižnica vo svojom sídle plní aj funkciu obecnej knižnice.

(5) Regionálna knižnica okrem úloh uvedených v odseku 3 najmä

- a) utvára a sprístupňuje regionálne bibliografické a faktografické databázy,
- b) odborne spracúva a sprístupňuje súbežnú regionálnu bibliografiu a plní úlohy spojené s koordináciou bibliografickej činnosti v regióne,
- c) zabezpečuje na základe zmluvných vzťahov dopĺňanie knižničných fondov obecných knižníc,
- d) spracúva štatistiku o verejných knižniciach,
- e) poskytuje metodickú pomoc a poradenské služby obecným knižniciam, knižniciam iných typov a ich zriaďovateľom alebo zakladateľom,
- f) zúčastňuje sa na tvorbe, udržiavaní a sprístupňovaní súborných katalógov knižníc.

(6) Krajská knižnica pôsobí v územnom obvode kraja. Krajská knižnica je právnická osoba, ktorej zriaďovateľom je krajský úrad. Krajská knižnica vo svojom sídle spravídla plní aj funkciu obecnej knižnice a regionálnej knižnice.

(7) Krajská knižnica okrem úloh uvedených v odseku 3 a 5

- a) koordinuje a poradensky usmerňuje regionálne knižnice v kraji,
- b) zabezpečuje úlohy spojené s bibliografickou registráciou a koordináciou bibliografickej činnosti v kraji,
- c) utvára a sprístupňuje krajské bibliografické a faktografické databázy,
- d) zabezpečuje úlohy spojené s dokumentovaním stavu a rozvojom knižnično-informačných služieb verejnosti prostredníctvom knižničného systému v kraji.

(8) Funkciu krajskej knižnice okrem úloh uvedených v odseku 3 a 5 môže vykonávať aj univerzálna vedecká knižnica, ak jej to určí zriaďovateľ.

§ 10

Školská knižnica

(1) Školská knižnica je súčasťou základnej školy alebo strednej školy. Školská knižnica slúži na informačné a dokumentačné zabezpečenie výchovno-vzdelávacej činnosti a výchovno-vzdelávacieho procesu.

(2) Školská knižnica najmä

- a) utvára knižničný fond, ktorý využíva na prípravu, riadenie a uskutočňovanie výchovno-vzdelávacieho procesu,
- b) poskytuje knižnično-informačné služby najmä žiakom, učiteľom a iným zamestnancom školy,
- c) pomáha pri individuálnej príprave na vyučovanie, podporuje celoživotné vzdelávanie a sebavzdelávanie žiakov, učiteľov a odborných zamestnancov,
- d) pripravuje pomôcky a programy na informačnú výchovu vo vyučovaní jednotlivých predmetov a koordinuje informačnú výchovu vo vyučovaní,

e) poskytuje metodickú pomoc učiteľom pri informačnej výchove vo vyučovaní jednotlivých predmetov.

(3) Školská knižnica môže byť so súhlasom zriaďovateľa školy prístupná verejnosti a môže plniť aj mimoškolské knižnično-informačné služby.

§ 11

Špeciálna knižnica

(1) Špeciálna knižnica sa zriaďuje alebo zakladá ako právnická osoba alebo ako organizačný útvar právnickej osoby.

(2) Špeciálna knižnica má špecializovaný knižničný fond. Špeciálna knižnica poskytuje knižnično-informačné služby svojmu zriaďovateľovi a s jeho súhlasom aj verejnosti.

(3) Špeciálna knižnica je najmä Parlamentná knižnica Národnej rady Slovenskej republiky, Slovenská knižnica pre nevidiacich Mateja Hrebendu v Levoči, Knižnica pre mládež mesta Košice, knižnica cirkvi a náboženskej spoločnosti, lekárska knižnica, technická knižnica, vojenská knižnica, poľnohospodárska knižnica, väzenská knižnica, knižnica múzea a galérie, administratívno-ekonomická knižnica.

TRETIA ČASŤ PODMIENKY ČINNOSTI KNIŽNICE

§ 12

Práva a povinnosti zriaďovateľa alebo zakladateľa knižnice

(1) Zriaďovateľ alebo zakladateľ knižnice je oprávnený

- a) zriadiť alebo založiť a zrušiť knižnicu,
- b) určiť pri jej zriadení alebo založení zameranie knižnice.

(2) Zriaďovateľ alebo zakladateľ knižnice je povinný

- a) vydať zriaďovaciu listinu, zakladateľskú listinu alebo štatút knižnice; v jej názve musí byť slovo knižnica,
- b) oznámiť ministerstvu zriadenie alebo založenie a zrušenie knižnice do 60 dní od vzniku týchto skutočností,
- c) zabezpečiť vhodné priestory pre knižnicu, primerané veľkosti jej knižničného fondu, rozsahu poskytovaných knižnično-informačných služieb a zameraniu knižnice,
- d) zabezpečiť knižnicu z finančnej a personálnej stránky,
- e) podporovať ďalšie vzdelávanie zamestnancov knižnice,
- f) zabezpečiť pravidelné dopĺňanie, odbornú evidenciu, odborné spracovanie, ochranu, využívanie a sprístupňovanie knižničného fondu,
- g) podporovať spoluprácu knižníc,
- h) utvárať predpoklady na integráciu knižničného systému do medzinárodných knižničných a informačných systémov a sietí,

- zrušila, iným knižniciam; prednostné právo na získanie vyradených knižničných dokumentov majú knižnice s konzervačnou funkciou,
- j) vykonávať kontrolu činnosti knižnice.

§ 13

Práva a povinnosti knižnice

(1) Knižnica je oprávnená

- a) požiadať o odbornú pomoc a usmernenie príslušnú knižnicu s metodickou pôsobnosťou,
- b) vstupovať do odborných záujmových združení, ako aj do medzinárodných knižničných a informačných systémov.

(2) Knižnica je povinná

- a) dopĺňať, uchovávať, ochraňovať a sprístupňovať svoj knižničný fond,
- b) vykonávať odbornú evidenciu, revíziu a vyradovanie knižničného dokumentu z knižničného fondu,
- c) odborne spracúvať svoj knižničný fond,
- d) vypracovať a sprístupniť knižničný a výpožičný poriadok a v súlade s ním poskytovať knižnično-informačné služby,
- e) dodržiavať podmienky poskytovania medziknižničnej výpožičnej služby a medzinárodnej medziknižničnej výpožičnej služby.

(3) Knižnica uskutočňuje revíziu knižničného fondu:

a) pravidelne

1. do 50 000 knižničných dokumentov v úplnosti každé tri roky,
2. do 100 000 knižničných dokumentov v úplnosti každých päť rokov,
3. do 200 000 knižničných dokumentov v úplnosti každých desať rokov,
4. nad 200 000 knižničných dokumentov v úplnosti každých 15 rokov, pričom sa môže uskutočňovať formou čiastkových revízií v závislosti od potreby ochrany čiastkového knižničného fondu,

b) mimoriadne, ak

1. revíziu nariadi zriaďovateľ alebo zakladateľ,
2. treba zistiť skutočný stav, najmä po mimoriadnej udalosti, premiestnení knižnice, zmene zodpovedného zamestnanca.

§ 14

Knižničný fond

(1) Knižničný fond je súbor knižničných dokumentov vybraných, usporiadaných, odborne spracovaných, uchovávaných a sprístupňovaných v súlade s funkciami knižnice.

(2) Utváranie knižničného fondu knižnice zriadenej podľa osobitného predpisu nesmie podliehať nijakej forme ideologickej, politickej ani náboženskej cenzúry, ani ko-

nesmie podliehať nijakej forme ideologickej, politickej ani náboženskej cenzúry, ani komerčnému vplyvu.

(3) V obciach, kde žijú občania patriaci k národnostnej menšine alebo etnickej skupine, sa pri utváraní knižničného fondu verejnej knižnice prihliada na túto skutočnosť.

(4) Knižničný fond sa podľa zamerania a úloh knižnice sústavne dopĺňa a obnovuje.

§ 15

Knižnično-informačné služby

(1) Poskytovanie knižnično-informačných služieb je záväzkovým právnym vzťahom.

(2) Základné knižnično-informačné služby sú výpožičky knižničných dokumentov v knižnici a výpožičky knižničných dokumentov mimo priestorov knižnice a ústne faktografické a bibliografické informácie. Základné knižnično-informačné služby sa poskytujú bezplatne.

(3) Špeciálne knižnično-informačné služby sú najmä písomné bibliografické informácie, rešerše, medziknižničné výpožičné služby, medzinárodné medziknižničné výpožičné služby, prístup k vonkajším informačným zdrojom, prehľadové štúdie, poskytovanie kópií knižničných dokumentov, preklady knižničných dokumentov a vydávanie publikácií. Špeciálne knižnično-informačné služby sa môžu poskytovať za primeranú úhradu.

(4) Spôsob, rozsah a úhradu knižnično-informačných služieb upravuje knižnica v knižničnom a výpožičnom poriadku.

§ 16

Odborný zamestnanec knižnice

(1) Odborné činnosti knižnice zabezpečuje odborný zamestnanec knižnice s vysokoškolským vzdelaním alebo so stredoškolským vzdelaním, ktorý má osobitnú odbornú spôsobilosť.

(2) Osobitná odborná spôsobilosť na účely tohto zákona je súhrn teoretických vedomostí a znalostí všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich činnosť knižnice.

§ 17

Financovanie knižnice

(1) Financovanie knižnice zriadenej podľa osobitného predpisu upravuje osobitný predpis.

(2) Finančné zdroje knižnice neuvedenej v odseku 1 môžu tvoriť

- a) príspevok zriaďovateľa alebo zakladateľa,
- b) príspevok orgánu štátnej správy alebo samosprávy na zabezpečenie celoštátnych a regionálnych úloh a vybraných odborných činností knižnice,

- c) účelový príspevok orgánu štátnej správy alebo orgánu samosprávy na dopĺňanie knižničného fondu,
- d) príjmy za špeciálne knižnično-informačné služby,
- e) doplnkové zdroje.

Š T V R T Á Č A Š Ť

HISTORICKÝ KNIŽNIČNÝ DOKUMENT, HISTORICKÝ KNIŽNIČNÝ FOND

§ 18

Vyhlasovanie historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu

(1) Historický knižničný dokument je samostatný dokument a historický knižničný fond je súbor knižničných dokumentov vyhlásených ministerstvom podľa tohto zákona okrem archívnych dokumentov upravených osobitným predpisom. Historický knižničný dokument nemusí byť súčasťou knižničného fondu.

- (2) Ministerstvo vyhlasuje vo verejnom záujme za historický knižničný dokument taký dokument a za historický knižničný fond taký súbor knižničných dokumentov, ktoré majú
- a) osobitnú kultúrnu a historickú hodnotu; je to najmä vzácný rukopis, stará a vzácna tlač do roku 1830, slovacikálny dokument do roku 1918 a významný slovacikálny dokument bez časového ohraničenia,
 - b) priamy vzťah k významným osobnostiam alebo historickým udalostiam.

/.../

§ 20

Práva a povinnosti vlastníka alebo správcu historického knižničného dokumentu alebo historického knižničného fondu

/.../

(3) Vlastník alebo správca dokumentu alebo súboru knižničných dokumentov, ktorý by pre jeho mimoriadnu hodnotu bolo možné navrhnúť na vyhlásenie za historický knižničný fond, je povinný na požiadanie zaslať Slovenskej národnej knižnici požadované údaje o tomto dokumente alebo súbore knižničných dokumentov a sprístupniť ho na nevyhnutný čas na vedecké, študijné a prieskumné účely.

§ 21

Vývoz historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu

(1) Vývoz historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu je bez predchádzajúceho súhlasu príslušného orgánu zakázaný.

/.../

(5) Trvalý vývoz dokumentu alebo súboru knižničných dokumentov, ktorý by pre jeho mimoriadnu hodnotu bolo možné navrhnúť na vyhlásenie za historický knižničný dokument alebo historický knižničný fond, je možný len so súhlasom ministerstva po predchádzajúcom vyjadrení Slovenskej národnej knižnice.

PIATA ČASŤ PÔSOBNOSŤ MINISTERSTVA

§ 22

Ministerstvo

Ministerstvo

- a) riadi a koordinuje výkon štátnej správy v oblasti knižníc a ochrany historických knižničných dokumentov a historických knižničných fondov a určuje hlavné smery tejto činnosti,
- b) utvára právne a organizačné podmienky na zabezpečenie a rozvoj knižničného systému,
- c) utvára podmienky na informatizáciu knižníc a ich zapojenie do štátneho informačného systému,
- d) vedie Zoznam knižníc Slovenskej republiky a vykonáva štátnu štatistickú evidenciu knižníc,
- e) kontroluje dodržiavanie ustanovení tohto zákona a všeobecne záväzných právnych predpisov vydaných na jeho vykonanie,
- f) vyhlasuje a zrušuje vyhlásenie dokumentu alebo súboru knižničných dokumentov za historický knižničný dokument alebo historický knižničný fond,
- g) udeľuje súhlas na dočasný vývoz historického knižničného dokumentu alebo historického knižničného fondu,
- h) predkladá vláde Slovenskej republiky žiadosť o súhlas na trvalý vývoz historického knižničného dokumentu alebo historického knižničného fondu,
- i) udeľuje súhlas na trvalý vývoz dokumentu alebo súboru knižničných dokumentov, ktorý by pre jeho mimoriadnu hodnotu bolo možné navrhnúť na vyhlásenie za historický knižničný dokument a historický knižničný fond.

ŠIESTA ČASŤ ZODPOVEDNOSŤ ZA PORUŠENIE POVINNOSTÍ

§ 23

Pokuty

(1) Ministerstvo môže uložiť pokutu

- a) do 20 000 Sk za porušenie povinností podľa § 12 ods. 2 písm. a), b), f) a i), § 13 ods. 2 písm. d),

b) do 50 000 Sk za porušenie povinností podľa § 13 ods. 2 písm. b), c) a e), § 20 ods. 2 a 3,

c) do 1 500 000 Sk za porušenie povinností podľa § 21 ods. 1 a 5.

(2) Pri určení výšky pokuty sa prihliada najmä na závažnosť, spôsob, trvanie, následky protiprávneho konania a na mieru zavinenia.

!...!

SIEDMA ČASŤ SPOLOČNÉ, PRECHODNÉ A ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

§ 24

Splnomocňovacie ustanovenia

(1) Podrobnosti o spôsobe vedenia odbornej evidencie, vyradaovaní a revízií knižničného fondu v knižniciach podľa § 13, o poskytovaní medziknižničnej výpožičnej služby a medzinárodnej medziknižničnej výpožičnej služby podľa § 13, o spôsobe budovania národného bibliografického systému podľa § 6 až 9, o historickom knižničnom dokumente a historickom knižničnom fonde podľa § 18, 19 a 21 a o spôsobe budovania a využívania súborného katalógu knižníc podľa § 6 až 9 ustanovia všeobecne záväzné právne predpisy, ktoré vydá ministerstvo.

(2) Podrobnosti o ďalšom vzdelávaní odborných zamestnancov knižníc podľa § 16 ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá ministerstvo po dohode s Ministerstvom školstva Slovenskej republiky.

§ 25

Prechodné ustanovenia

!...!

(3) Slovenská národná knižnica v Matici slovenskej a Pamätník národnej kultúry sa k 1. júlu 2000 zlučujú do Slovenskej národnej knižnice v Martine, ktorá prechádza od 1. júla 2000 do zriaďovateľskej pôsobnosti ministerstva.

!...!

§ 26

Zrušovacie ustanovenia

Zrušujú sa:

1. zákon č. 53/1959 Zb. o jednotnej sústave knižníc (Knižničný zákon) v znení čl. XXV

- zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 222/1996 Z. z. a čl. I zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 296/1996 Z. z.,
2. položka č. 201 prílohy zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 222/1996 Z. z. o organizácii miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov,
 3. vyhláška Ministerstva školstva a kultúry č. 51/1963 Zb. o evidencii knižnic jednotnej sústavy, o medziknižničnej výpožičnej službe a o prednostnom práve knižníc pri získavaní literatúry, časopisov a iných zbierkových materiálov,
 4. vyhláška Ministerstva školstva a kultúry a Štátnej komisie pre rozvoj a koordináciu vedy a techniky č. 110/1965 Zb. o evidencii zahraničnej literatúry.

/.../

Rudolf Schuster v. r.
Jozef Migaš v. r.
Mikuláš Dzurinda v. r.

(Výňatok pripravil Ing. Ján Kurák)

Náš rozhovor

Hlavný redaktor bulletinu Ing. Ján Kurák diskutuje s Mgr. Andreou Doktorovou, riaditeľkou odboru múzeí, galérií a knižníc MK SR

- J. K.: *Po mnohých peripetiách sa konečne dospelo k prijatiu knižničného zákona a k uznaniu nevyhnutnosti tejto právnej normy v našich podmienkach. Názor knihovníkov, že najdôležitejší článok slovenského knižničného systému – Slovenská národná knižnica – musí byť „plnokrvným“ samostatným právnym subjektom, musí mať plnú podporu štátu a za svoju činnosť aj príslušnému vrcholnému orgánu SR zodpovedať, však doteraz nebol najmä vedením Matice slovenskej akceptovaný. Akými praktickými opatreniami chce Ministerstvo kultúry SR presvedčiť neveriacich, že nejde o „poštátnenie“ Slovenskej národnej knižnice a rozbíjanie Matice slovenskej, ale naopak o snahu vytvoriť relevantné podmienky pre rozvinutie činnosti SNK?*
- A. D.: Prijatie zákona o knižniciach je v našom prípade naozaj veľká vec, ktorá vôbec nebola jednoduchá, a to napriek tomu, že ide o zákon, na ktorom štát nestojí ani nepadá. Teraz sa môžeme len schuti zasmiať nad tým, že sme v prvom čísle časopisu Knižnice a informácie v roku 1996 spoločne publikovali článok pod titulom Knižničný zákon pred schválením. Pred schválením každopádne bol, ale že to bude tak dlho trvať, sme nepredpokladali. Napokon, všetko zlé je na niečo dobré. Knihovníci vybojovali svoj veľký boj a vybojovali ho ako jeden muž. Robí mi dobre, keď počúvam, ako knihovnícku

obec dávajú za vzor v presadzovaní spoločných profesijných záujmov. Ďakujem každému jednému, ktorý má s tým niečo spoločné, hoci (zdanlivo) len to, že zdvihol ruku za otvorený list účastníkov II. knihovníckeho kongresu v Košiciach. Ale, ako správne naznačujete, zákon nie je samospasiteľný a sám osebe nevyrieši problémy knižníc, musíme mu trochu pomôcť. A v prípade Slovenskej národnej knižnice to platí dvojnásobne. Nemienim sa bližšie rozširovať o metódach vzdorovania Matice slovenskej, ktorá nemá záujem správu štátneho majetku nikomu odovzdať, iba ak „nedobrovoľne, podriaďujúc sa zákonu“, citujúc úvodnú vetu matičného návrhu delimitačného protokolu. Aké teda boli následné kroky?

Ministerstvo kultúry SR získalo od ministerstva financií súhlas na zriadenie štátnej rozpočtovej organizácie. Pravda, pod podmienkou, že nevzniknú zvýšené nároky na štátny rozpočet, čo je dosť limitujúce. Pripravili sme zriaďovaciu listinu SNK, ktorú minister kultúry 3. júla 2000 v Martine odovzdal jej poverenému riaditeľovi Mgr. Petrovi Cabadajovi. Boli pripravené dodatky k pracovným zmluvám tých zamestnancov, ktorých pracovnoprávne vzťahy prešli na nový subjekt zo zákona. A tým všetko jednoduché skončilo. Odvtedy prebiehajú s Maticou slovenskou rokovania o príprave delimitácie a mnohých čiastkových problémoch, čo súvisia s bežnou prevádzkou inštitúcie. Povinnosťou ministerstva kultúry je zabezpečiť riadne podmienky na činnosť inštitúcie. Trváme na prevode správy prvej a tretej budovy Matice slovenskej, trváme na delimitovaní tzv. obslužného personálu, časti zamestnancov finančného útvaru a technicko-prevádzkového útvaru a s tým súvisiacich prostriedkov nateraz účelovo určených v štátnom rozpočte pre MS. Narážame na odpor, ale verím, že spolu s húževnatým a neoblomným „dočasným manažmentom“ národnej knižnice sa to napokon podarí. Slovo dočasný používam preto, že jeho úlohou je zabezpečiť nepretržený chod inštitúcie do času, keď z výberového konania vstúpi nový generálny riaditeľ s novou, jasnou predstavou o tom, ako bude národná knižnica pracovať pre dobro knižničného systému, a tým splatí svoj dlh voči kolegom, ktorí ju pomohli konštituovať. Nedávno som na otázku jednej redaktorky, čo prijatie knižničného zákona znamená pre národnú knižnicu, povedala, že predovšetkým prácu, veľmi tvrdú prácu, a nič než prácu. Nový riaditeľ bude musieť zadefinovať novú koncepciu inštitúcie tak, aby bola schopná plniť svoje úlohy v celej šírke, kvalitne a lacno. Od ľudí sa bude vyžadovať reálny výkon, už sa nebude na čo vyhovárať. Eufóriu i letargiu musí nahradiť chuť robiť. A ešte jedna dôležitá vec, nateraz asi tá najťažšia. Len pokojnými vzťahmi s Maticou slovenskou dokáže Slovenská národná knižnica, že jej konštituovanie bolo v záujme veci, štátnej i národnej, a že nemá a nechce mať žiadne vedľajšie úmysly. Rovnocenný partner je základ dobrej a konštruktívnej diskusie. Matica slovenská ho v podobe Slovenskej národnej knižnice má. Či ho chce, záleží na nej.

J. K.: Knižníc a ich činnosti sa priamo či nepriamo dotýkajú viaceré dôležité právne normy,

napr. z oblasti autorského práva, ochrany národného dedičstva v knižnej kultúre, dani a poplatkov (DPH, ciel, poštových poplatkov atď.), medzinárodného transferu dokumentov a colného konania... Tieto normy knižniciam neraz veľmi strpčujú život. Čo mieni MK SR v tomto a budúcom roku – samo alebo v spolupráci s inými orgánmi – robiť, aby rozvoj knižnično-informačných služieb podporilo?

A. D.: Sám dobre viete, že sme mali snahu niektoré veci riešiť priamo v knižničnom zákone, teda v zákone NR SR č. 183/2000 Z. z. o knižniciach, o doplnení zákona SNR č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a o zmene a doplnení zákona č. 68/1997 Z. z. o Matici slovenskej, ale nepodarilo sa nám to. Legislatívne pravidlá sú jasné a Legislatívna rada vlády neoblomná. Aby som to vysvetlila. Autorské práva, dane, clá i poštové poplatky sú predmetom iných zákonov. S výnimkou autorského zákona legislatívnu iniciatívu k týmto zákonom nemá ministerstvo kultúry, ale iné rezorty. Ministerstvo kultúry síce môže (a preukázateľne i v minulosti malo snahu) navrhnúť inému ministerstvu novelizáciu právneho predpisu. Ale, povedzme si otvorene, výsostne kvôli knižniciam nikto zákon novelizovať nebude. Ostáva už teda iba jedna možnosť. Využiť z iných dôvodov začaté legislatívne procesy a isté požiadavky predkladať v rámci riadneho medzirezortného pripomienkového konania. Takto sme v ostatnom čase napr. pripomienkovali colný sadzobník. Pritom sme však zistili, že s colným konaním knižnice v zásade nemajú problémy, okrem zásielok MMVS, ktoré by mali byť do režimu dočasného využitia pri jasnom označení, že ide o takúto zásielku, bez cla púšťané automaticky. Problémy s clom majú dodávatelia knižníc, ale, žiaľ, tovar určený pre knižnice sa nedá oddeliť od iného tovaru. Problémy s poštovým a DPH máme na pamäti. Čo nás však bolí najviac, je autorský zákon. Ministerstvo kultúry má v gescii knižnice, ale rovnako má povinnosť podporovať knižnú tvorbu a vydavateľov. Tieto dve koncepcie sa bijú napriek tomu, že ani jedna strana bez druhej nevyžije. V prípade povinných výtlačkov nateraz vyhrali knižnice, i keď máme neoverenú informáciu, že vydavatelia chystajú podanie na ústavný súd. V prípade autorského zákona je to naopak. Jeho tvorcovia sa striktnie odvolávajú na medzinárodné normatívy, nakoľko (na rozdiel od knižničnej legislatívy) autorské právo patrí medzi prioritné oblasti v rámci aproximácie európskeho práva, a, chtiac-nechtiac, musíme chápať ich profesionalitu. Nepodarilo sa teda presadiť, aby toľko očakávaná novela autorského zákona riešila udelenie výnimky pre knižnice v súvislosti s platením náhrad autorom za vypožičiavanie diel. Vieme však, že knižnice ochranným zväzom neplatia. Takýto protiprávny stav nevyhovuje ani knižniciam, ani neprináša nič autorom. Budeme musieť opätovne začať rokovať s LITA a ďalšími ochrannými zväzmi, alebo hľadať finančné zdroje na paušálne riešenie vecí. Pustíme sa do toho neodkladne. Domnievam sa, že ochranu národného dedičstva v oblasti knižnej kultúry bude dostatočne riešiť zákon o knižniciach v časti o ochrane historických knižničných dokumentov a fondov. Rozsah s tým súvisiacich prác bude enormný, nateraz je ho ťažké

vôbec odhadnúť. Isté je, že v tejto oblasti sa musia predovšetkým dobudovať pracoviská Slovenskej národnej knižnice, a to nielen technicky, ale hlavne personálne.

J. K.: *Jedným z aktuálnych vnútroštátnych problémov je reforma štátnej správy a samo-správy. Knižnícka obec nebola do prípravy návrhov na riešenia zainteresovaná. Aké opatrenia robí Ministerstvo kultúry SR, aby nedošlo k degenerácii siete verejných knižníc, najmä na miestnej a regionálnej úrovni?*

A. D.: Nie je celkom pravda, že knižnícka obec nebola do prípravy návrhov na riešenie zainteresovaná. V novembri minulého roka som všetkým krajským knižniciam zaslala Konceptiu podpory kultúry v Slovenskej republike a žiadala som ich, okrem iného, aj o stanovisko, resp. názor na to, akým spôsobom by sa v súlade s prijatým uznesením vlády č. 695/1999 k stratégii reformy verejnej správy mala realizovať decentralizácia štátnych knižníc smerom k samospráve. Chápem, že v danej chvíli to bolo zadanie veľmi ťažké, pretože neboli známe takmer nijaké východiská. Napriek tomu sme zozbierali návrhy na riešenia a o štyroch možných alternatívach rokovala Ústredná knižničná rada, ktorá napokon prioritizovala dva návrhy: aby terajšie štátne verejné knižnice (krajské a regionálne) zriaďovala a financovala samospráva vyššieho územného celku, alebo aby všetky verejné knižnice zriaďovala miestna samospráva, pričom zabezpečenie nadobecných funkcií by financovala samospráva vyššieho územného celku, resp. štátny orgán.

Po prijatí Konceptie decentralizácie a modernizácie verejnej správy v tomto roku ministerstvo kultúry spracovalo východiskový materiál, ktorý bol daný na pripomienkovanie odborom kultúry krajských úradov. Predpokladali sme, že terajší zriaďovatelia dajú návrh k dispozícii svojim organizáciám. Okrem toho sa k materiálu mali možnosť vyjadriť metodické pracoviská, v našom prípade Univerzitná knižnica v Bratislave, ktorá to aj urobila. Návrh sekcie kultúrneho dedičstva, ktorý napokon akceptovalo i vedenie ministerstva, je nasledujúci: krajské knižnice a regionálne knižnice navrhujeme delimitovať do správy vyšších územných celkov, štátne vedecké knižnice v Banskej Bystrici, Košiciach a Prešove navrhujeme ponechať v zriaďovateľskej pôsobnosti štátu; nakoľko sa nedá predpokladať, že by budúce krajské úrady zriaďovali inštitúcie, zriaďovateľom ŠVK by sa opätovne malo stať ministerstvo kultúry. Alternatívu posunu štátnych verejných knižníc do VÚC sme zvolili analogicky s inými regionálnymi zariadeniami fondového typu. Dúfam, že sa návrh ministerstva nerozchádza s názormi odbornej verejnosti. Žiaľ, nevieme zaručiť, či takéto riešenie prijme vláda, hlavne v súvislosti so ŠVK. Z hľadiska istých záruk, aby v oblasti poskytovania kultúrnych a knižničných služieb nebolo zničené aspoň to, čo je vybudované, ministerstvo navrhuje na prechodné obdobie zákonom zaviazať budúcich zriaďovateľov, že delimitované kultúrne inštitúcie môžu zrušiť len po súhlasnom vyjadrení ministerstva kultúry. Podobným spôsobom by malo byť zabezpečené účelové využitie nehnuteľností, v

ktorých tieto inštitúcie sídli, v tom zmysle, aby im nebolo možné budovy a priestory odňať. Zároveň žiadame, aby zákon o rozpočtových pravidlách zabezpečil možnosť viaczdrojového a podielového financovania zariadení, predovšetkým možnosť finančných dotácií zo štátu neštátnym (samosprávnym) subjektom. S tým však súvisí to, čo som spomínala, že rezort kultúry je tu v úlohe účastníka pripomienkového konania, a nie v úlohe garanta legislatívnych riešení. Koho reforma v oblasti kultúry zaujíma viac, oficiálne materiály nájde na internete (www.culture.gov.sk).

J. K.: *Náš vstup do poznatkovo orientovanej spoločnosti a v rámci nej do eEurópy nie je mysliteľný bez rozvinutej knižnično-informačnej činnosti celého knižničného systému. Informatizáciu školských knižníc v najakútnejšom rozsahu rieši projekt MŠV SR „INFOVEK“, informatizácia verejných knižníc je však stále živelná a nedostatočná. Okrem toho napr. dlhodobú úlohu viesť najmä deti a mládež k čítaniu, čo je nesporne veľmi závažná vzdelávacia a výchovná úloha, sa tiež nedarí plniť v potrebnej miere. Proces prestavby štátnej správy a samosprávy bude sprevádzaný nielen snahou o racionálne riešenia organizácie a kooperáciu knižníc, ale v lokálnych podmienkach možno aj prejavmi nedocenenia ich významu. Ako bude MK SR ovplyvňovať aktivity samosprávnych orgánov v tejto oblasti?*

A. D.: Položili ste mi veľmi ťažkú otázku a neviem, či odpoviem k vašej spokojnosti, resp. k spokojnosti kolegov – knihovníkov. Základnou myšlienkou demokratizácie verejnej správy je snaha vybudovať občiansku spoločnosť. Zjednodušene povedané takú spoločnosť, v ktorej nie štát, ale občan bude rozhodovať o tom, kam pôjdu peniaze z jeho daní. Táto predstava je na jednej strane veľmi lákavá, na strane druhej sa jej (vychádzajúc z doterajších skúseností s voľbou verejných činiteľov) desíme. Ale o tom to bude. Budeme si musieť vybrať takých ľudí, ktorí dokážu presadiť naše záujmy a potreby, a budeme sa musieť vyučiť umeniu lobovať, čo vôbec nepovažujem za niečo negatívne. Treba si uvedomiť, že proces reformy zmení predovšetkým pomer prerozdelenia daní. Štát dostane menej, samospráva dostane viac. Ak sa v danej lokalite občania rozhodnú, že knižnicu nepotrebujú, štát ich nedonúti, aby ju nezrušili. Nemá na to zákonné prostriedky a, žiaľ, nemá a toľkož ani nebude mať prostriedky finančné. Osobne nemám obavy o to, že by sa rušili knižnice v mestách. Ak niečo z regionálnych kultúrnych inštitúcií pod tlakom občana určite zostane, budú to knižnice. Prečo, vieme. V podmienkach obcí sa už dlhší čas pohrávam s myšlienkou, že zbytočne a umelo udržiavame kvantitu knižníc na úkor kvality knižničných služieb. To by chcelo reformu. A radikálnu. Možno sa bude dať model zriaďovania spoločných obecných úradov uplatniť i na knižnice.

Možno po posune základných škôl do pôsobnosti obcí budeme viac uplatňovať integráciu týchto typov knižníc, čím by sa mohlo pomôcť jedným i druhým. Mimochoďom, musím vás zbaviť ilúzií. Projekt INFOVEK, ktorý sme dostali na pripomienko-

vanie z Ministerstva školstva SR začiatkom augusta v súvislosti s tým, že naň chcú žiadať pre rok 2001 od vlády celkom 600 miliónov korún, sa ani slovom nezmieňuje o školských knižniciach. Uvidíme, ako budú akceptovať naše pripomienky. Informatizácia verejných knižníc postupuje prakticky bez cielenej, resp. systematickej podpory štátu. I keď nemožno poprieť, že štátne knižnice sú v tomto smere na tom najlepšie. Ministerstvo kultúry v tomto roku podporilo z prostriedkov Všeobecnej pokladničnej správy veľké množstvo projektov krajských a regionálnych knižníc v každom kraji. Pre knižnice ide o mimorozpočtové peniaze, ktoré dostanú prostredníctvom krajských úradov. Uvidíme, aké možnosti prinesie v tomto smere programové financovanie, ktoré by sa malo začať v štátnom rozpočte uplatňovať od roku 2002.

Reforma verejnej správy a knižnice

Mgr. Peter Klinec, Verejná knižnica Mikuláša Kováča v Banskej Bystrici

Na základe uznesenia valného zhromaždenia SAK z 13. apríla 2000 bola vytvorená dočasná pracovná skupina SAK, zložená zo zástupcov jednotlivých krajov, ktorá dostala za úlohu sledovať priebeh prípravy a realizácie reformy verejnej správy na všetkých úrovniach, mapovať názory krajských úradov, regionálnych knižníc a v prípade potreby predkladať a presadzovať odborné stanoviská, ktoré by pomohli vytvoriť čo najoptimálnejšie podmienky na fungovanie celej siete verejných knižníc po reforme.

Jednou z najdiskutovanejších otázok v súvislosti s reformou je asi otázka nového zriaďovateľa regionálnych verejných a troch štátnych vedeckých knižníc (Košice, Prešov, Banská Bystrica). Prieskum názorov v krajoch ukázal, že pokiaľ ide o regionálne knižnice, vzhľadom na potrebu zachovania ich regionálnych funkcií dost' výrazne prevláda názor na ich začlenenie pod vyššie samosprávne územné celky, a nie pod mestá, a pokiaľ ide o štátne vedecké knižnice, tie by privítali ako zriaďovateľa ministerstvo kultúry.

Správnosť či nesprávnosť týchto názorov, ak sa zrealizujú, ukáže čas. Ešte aj dnes je v súvislosti s reformou, najmä jej finančnou časťou, príliš veľa vecí otvorených. A prax nás už naučila, že dobrý zriaďovateľ býva zvyčajne ten, ktorý má okrem dobrej vôle aj dostatok finančných zdrojov.

V každom prípade však nemôže byť na škodu, ak o tom, čo sa chystá – aj vieme.

Koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy a knižnice

Priblížme si teda niektoré základné pojmy, zámary a zásady reformy, ako ich predstavuje **Koncepcia decentralizácie a modernizácie verejnej správy** (ďalej len koncepcia), schválená jednomyselne vládou SR dňa 11. apríla 2000, a to čiastočne aj v súvislosti s ďalším možným fungovaním najmä verejných knižníc:

- Decentralizácia verejnej správy je súčasné odovzdanie zodpovednosti, právomocí a

financií na zabezpečenie jasne vymedzených verejných úloh územnej samosprávy. Územná samospráva bude konať vo veciach samostatnej pôsobnosti nezávisle od štátnej správy a vo veciach preneseného výkonu štátnej správy iba v medziach právnych predpisov.

- Prínos decentralizácie má spočívať najmä v posilnení vplyvu občanov a nimi priamo volených predstaviteľov, posilnení samosprávnych princípov v zmysle európskych dohovorov, vo zvýšení efektívnosti výkonu verejnej správy, väčšej transparentnosti a efektívnosti uspokojovania špecifických potrieb v jednotlivých regiónoch, možnosti miestnej koordinácie služieb a investícií pri riešení spoločných problémov a pod.
- K rizikám decentralizovaného systému patria napr. presadzovanie skupinových záujmov v rámci decentralizovaných zložiek proti verejnému záujmu, preferovanie miestnych riešení a záujmov na úkor riešenia skutočných problémov a v neprospech vyššieho správneho celku, rozdiely v štandarde služieb tam, kde je žiaduca jednotnosť alebo rovnoprávnosť a pod.
- Decentralizáciou kompetencií sa štát nevzdáva spoluzodpovednosti za správu vecí verejných. V tých úlohách, ktoré odovzdá samosprávy, sa úloha štátu sústreďuje najmä na kontrolu dodržiavania zákonnosti a kontrolu efektívneho využívania verejných financií.
- Kompetencie boli v rámci koncepcie rozdelené do troch kategórií:
 - kompetencie štátnej správy (kompetencie výlučné a kompetencie s celoštátnou pôsobnosťou, napr. zriaďovanie národných kultúrnych ustanovizní);
 - kompetencie územnej samosprávy (medzi nimi i zriaďovanie kultúrnych zariadení). Decentralizované zariadenia budú financované z rozpočtov územnej samosprávy, ktorých príjmová stránka bude zvýšená v rámci decentralizácie verejných financií. Právna subjektivita zariadení by mala umožniť aj využitie viaczdrojového financovania. Kapitálové, prevádzkové a mzdové výdavky zariadení v pôsobnosti územnej samosprávy bude vykryvať rozpočet územnej samosprávy. Štátna finančná podpora by sa mala týkať taxatívne vymedzeného okruhu zariadení v pôsobnosti štátu, resp. územnej samosprávy, ktoré majú charakter verejnoprávných inštitúcií;
 - delené kompetencie (pri tých verejných službách, kde na ich výkone participuje štát aj územná samospráva; tvoria najproblémovejšiu kategóriu).
- Verejná správa v SR bude pôsobiť v oddelenom modeli – t. j. štátna správa a územná samospráva – a bude zabezpečovaná na 3 úrovniach: miestna úroveň (obec, mesto), vyšší územný a správny celok (VÚC) a štát (úroveň SR ako celku). Všetky úrovne budú pri zabezpečovaní verejných úloh povinne realizovať úlohy, ktoré im budú zverené zo zákona, budú môcť ako právnické osoby konať úkony na základe dohôd predstaviteľov obce, VÚC, štátu. Všetky úrovne budú reprezentované volenými zástupcami občanov a administratívnym aparátom.
- Budú existovať 2 úrovne územnej samosprávy :
 - miestna samospráva (mesto, obec),
 - samospráva vyššieho územného celku (12 VÚC).

- **Miestna samospráva** – má mať v zmysle koncepcie presnejšie a jasnejšie vymedzené úlohy a právomoci aj prostredníctvom novelizácie zákona č. 369/90 a postupne prejsť procesom vytvárania mechanizmov a foriem združovania a medziobecnej spolupráce. Pravidlá medziobecnej spolupráce majú byť upravené zákonmi, pričom sa nepočíta priamo so zlučováním obcí. Ako možné formy medziobecnej spolupráce sa uvádzajú napr. pracovnoprávne spoločenstvo na základe zmluvy verejnoprávneho charakteru, zriadenie spoločného obecného úradu na základe dohody alebo vytvorenie účelového zväzku obcí. Tieto formy by sa mali uplatňovať aj s cieľom zabezpečiť zlepšenie poskytovaných služieb občanom. Je možné, že ak sa rozšíria, môžu v budúcnosti ovplyvniť aj organizáciu a fungovanie siete obecných knižníc. V mnohých vyspelých krajinách sa v procese vytvárania väčších miestnych celkov podstatne znížil počet samostatných obecných knižníc a vytvorili sa lokálne knižničné systémy. Tam však išlo skoro vždy o priame zlučovanie obcí, mnohokrát aj na základe zákona.
- **Samospráva vyššieho územného celku** – VÚC je v zmysle koncepcie samostatný a samosprávny celok SR, ktorý združuje občanov prihlásených k pobytu v niektorej z obcí tvoriacich tento celok. VÚC má svoje sídlo, územie a orgány:
 - orgánmi VÚC budú zastupiteľstvo VÚC, rada VÚC, predseda, podpredseda a hlavný kontrolór VÚC;
 - odporúča sa realizovať jednokomorové zastupiteľstvo VÚC s počtom poslancov približne podľa ukazovateľa 1 poslanec na 15 tisíc obyvateľov (t. j. počet poslancov by sa pohyboval medzi 17 – 50 v rámci jednotlivých VÚC);
 - vzťah VÚC k obciam bude podobný ako vzťah medzi obcami navzájom, v rozhodujúcej miere sa uplatnia kooperačné vzťahy. Vzťahy koordinácie sa uplatnia v menšej miere buď na základe zákona, alebo na základe poverenia obcí, teda na zmluvnom základe. Z tohto postavenia VÚC nevyplýva administratívnoprávna nadriadenosť voči obciam a ani vyššie postavenie v hierarchickom zmysle;
 - z postavenia VÚC ako právnickej osoby vyplýva, že bude hospodáriť s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami, spravovať dane a poplatky, zostavovať rozpočet a hospodáriť podľa neho; z postavenia VÚC ako verejnoprávnej korporácie vyplýva, že bude plniť úlohy územnej samosprávy, ktoré obce nemôžu zabezpečiť jednotlivo ani v rámci medziobecnej spolupráce, alebo ich zabezpečovanie pre väčšie územné celky je výhodnejšie. VÚC tak má zabezpečovať sociálno-ekonomický rozvoj územia, vyrovnávanie rozdielov vo vybavenosti územia a spoločné služby pre všetky obce územia a ich obyvateľov. Materiálnym zdrojom tejto pôsobnosti je vlastný majetok a vlastné príjmy, štátna podpora z prerozdelenia finančných prostriedkov a podpora z finančného vyrovnávania medzi regiónmi;
 - z hľadiska nomenklatúry právomoci bude mať VÚC normotvornú právomoc (všeobecne záväzné nariadenia), rozhodovaciu právomoc dovnútra a vonok, kontrolnú právomoc (k vlastným organizáciám), exekučnú právomoc, trestnú právomoc (sankcie za priestupky), kreačnú právomoc (zriaďovanie vlastných iniciatívnych, kontrolných a výkonných orgánov, zriaďovanie vlastných organizácií na plnenie úloh).

- Vláda SR už rozhodla, že **územie SR bude rozčlenené na 12 VÚC**. Znamená to, že oproti súčasnému stavu (8 krajov) príde k ďalšiemu členeniu územia do nových celkov s inou rozlohou, inými počtami obcí (tým aj knižníc) a obyvateľov. Ako bude teda vyzerat' v týchto súvislostiach nové členenie VÚC? Sídla regionálnych knižníc (KŠK a RK) sú zvýraznené.
 - Bratislavský – 5 okresov (**Bratislava I - V**), 17 obcí, 450 tisíc obyvateľov;
 - Trnavský – 10 okresov (**Trnava, Senica, Dunajská Streda, Galanta, Pezinok, Skalica, Malacky, Senec, Piešťany, Hlohovec**), 319 obcí, 63 obcí na regionálnu knižnicu, 714 tisíc obyvateľov;
 - Trenčiansky – 9 okresov (**Trenčín, Považská Bystrica, Prievidza, Púchov, Ilava, Nové Mesto n/Váhom, Myjava, Bánovce n/Bebravou, Partizánske**), 276 obcí, 92 obcí na regionálnu knižnicu, 610 tisíc obyvateľov;
 - Nitriansky – 7 okresov (**Nitra, Nové Zámky, Komárno, Topoľčany, Levice, Šaľa, Zlaté Moravce**), 350 obcí, 70 obcí na regionálnu knižnicu, 717 tisíc obyvateľov;
 - Žilinský – 4 okresy (**Žilina, Čadca, Bytča, Kysucké Nové Mesto**), 102 obcí, 51 obcí na regionálnu knižnicu, 311 tisíc obyvateľov;
 - Liptovsko-Oravsko-Turčiansky – 7 okresov (**Dolný Kubín, Martin, Liptovský Mikuláš, Námestovo, Tvrdošín, Turčianske Teplice, Ružomberok**), 213 obcí, 71 obcí na regionálnu knižnicu, 377 tisíc obyvateľov;
 - Pohronský – 8 okresov (**Zvolen, Banská Bystrica, Žiar nad Hronom – RK, Kremnica, Brezno, Detva, Krupina, Banská Štiavnica, Žarnovica**), 216 obcí, 72 obcí na regionálnu knižnicu, 397 tisíc obyvateľov;
 - Gemersko-Novohradský – 5 okresov (**Lučenec, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Revúca, Poltár**), 299 obcí, 100 obcí na regionálnu knižnicu, 267 tisíc obyvateľov;
 - Spišský – 6 okresov (**Poprad, Spišská Nová Ves, Stará Ľubovňa, Kežmarok, Levoča, Gelnica**), 203 obcí, 68 obcí na regionálnu knižnicu, 360 tisíc obyvateľov;
 - Šarišský – 5 okresov (**Prešov, Svidník, Bardejov, Stropkov, Sabinov**), 349 obcí, 116 obcí na regionálnu knižnicu, 342 tisíc obyvateľov;
 - Košický (Abovský) – 6 okresov (**Košice I - IV, Košice okolie, Rožňava**), 197 obcí, 93 obcí na regionálnu knižnicu, 404 tisíc obyvateľov;
 - Zemplínsky – 7 okresov (**Humenné, Michalovce, Vranov, Trebišov, Snina, Medzilaborce, Sobrance**), 375 obcí, 93 obcí na regionálnu knižnicu, 418 tisíc obyvateľov.
- Členenie na 12 VÚC spôsobí, že počet regionálnych knižníc (KŠK a RK) na území jednotlivých VÚC sa zníži a bude sa pohybovať medzi 2 – 5 regionálnymi knižnicami, i keď územná pôsobnosť jednotlivých regionálnych knižníc by mohla zrejme zostať v súčasnej podobe. Ponúka sa otázka, či sa počet krajských knižníc rozšíri o štyri aj do nových VÚC, zostane rovnaký, alebo bude vzhľadom na novú situáciu len jedna úroveň regionálnych knižníc. Z hľadiska fungovania siete verejných knižníc je však vzhľadom na existenciu veľkého počtu neprofesionalizovaných obecných knižníc najpodstatnejšie to, aby súčasne regionálne knižnice zostali zachované aj so všetkými nadobecnými funkciami, ako to predpokladá aj návrh MK SR. Ich prechod do kompetencie VÚC

podporuje fakt, že okrem metodických a bibliografických regionálnych funkcií má regionálna knižnica nadobecný rozmer aj v budovaní knižničného fondu a poskytovaní knižnično-informačných služieb obyvateľom celého regiónu.

- Nielen z hľadiska ďalšej existencie a financovania obecných a regionálnych verejných knižníc bude dôležité, ako sa bude vyvíjať financovanie decentralizovanej verejnej správy. V tejto oblasti nie je zatiaľ dostatok informácií či záväznejších rozhodnutí. Konceptcia predpokladá zásadnú zmenu vzťahov medzi štátnym rozpočtom a rozpočtami územnej samosprávy. Úpravy sa majú udiť aj v sústave daní, štruktúre rozpočtov a rozpočtových pravidiel, v systéme dotácií a zavedení nového systému finančného vyrovnávania na celoštátnej úrovni a na úrovni vyšších územných celkov.
- Problematike kreovania štátnej správy podľa koncepcie sme sa nevenovali z toho dôvodu, že nemá priamu súvislosť so sférou verejných knižníc. Konceptcia navrhuje o. i. zrušenie súčasných okresov a vytvorenie úradov špecializovanej štátnej správy, v čom však zatiaľ nepanuje zhoda ani vo vládnej koalícii. Taktiež nie je zatiaľ rozhodnuté, koľko bude krajských úradov, hoci konceptcia predpokladá symetrický model, to znamená 12 krajov rovnako ako VÚC.

Reforma a vláda SR

Okrem *Koncepcie decentralizácie a modernizácie verejnej správy v Slovenskej republike* vláda schválila aj obsiahle **uznesenie č. 230/2000**, v ktorom sa o. i. hovorí o tom, že pôjde o decentralizáciu v koncepcii uvedených zriaďovateľských a hospodársko-riadiacich úloh krajských úradov a okresných úradov v odvetviach školstva, kultúry, sociálnych vecí a zdravotníctva na miestnu samosprávu a samosprávu vyšších územných celkov.

Členom vlády uznesenie ukladalo do konca júna 2000 rozpracovať čiastkové úlohy, napr. zosúladiť zámery koncepcie a východiská financovania verejnej správy, predložiť na rokovanie vlády zoznam zákonov a článkov Ústavy SR, ktoré budú dotknuté procesom decentralizácie, spresniť, ktoré kompetencie už obce vykonávajú a ktoré budú odovzdávané ako nové, predložiť na rokovanie vlády legislatívne zámery zákonov – napr. o samospráve vyšších územných celkov (VÚC), o územnom a správnom usporiadaní.

Vzhľadom na rôznosť názorov uznesenie uložilo do konca mája 2000 predložiť na rokovanie vlády alternatívny návrh usporiadania samosprávy VÚC a alternatívny návrh usporiadania miestnej štátnej správy (zachovanie okresných úradov alebo vytvorenie špecializovanej štátnej správy a prenesenie kompetencií na miestnu samosprávu). Do toho istého termínu sa mal spracovať aj návrh medziobecnej spolupráce a z nej odvodených vzťahov.

Do 15. júna mali ministri, vrátane ministra kultúry, v nadväznosti na príslušné odvetvové reformy a v súlade s koncepciou vypracovať projekty odovzdania kompetencií v pôsobnosti ich ústredných orgánov štátnej správy na miestnu samosprávu, resp. na samosprávu VÚC s uvedením časových horizontov, financií, majetku, personálnych otázok a pod.

Ministerka financií dostala úlohu zabezpečiť legislatívnu prípravu zákonov vychádzajúcich z koncepcie – novely zákona o rozpočtových pravidlách, zákona o majetku VÚC, novely zákona o majetku obcí – tak, aby legislatívne zámery boli vypracované do 30. septembra a paragrafové znenie do 30. decembra 2000.

Do 30. júla 2000 mal byť na rokovanie vlády SR predložený realizačný projekt vecných riešení a časový harmonogram uskutočnenia reformy verejnej správy jednorazovo a v etapách.

Do konca júla sa vláda zaoberala čiastkovými otázkami reformy verejnej správy niekoľkokrát; napr. 21. júna schválila Návrh na zabezpečenie koordinácie priebehu prípravy a realizácie reformy verejnej správy (s gesciou podpredsedu vlády Mikloša) a 28. júna prerokovala a schválila definitívny návrh územného usporiadania SR, určujúci 12 VÚC.

Koncepcia, uznesenia a ďalšie materiály sú prístupné na stránke Úradu vlády SR: www.government.gov.sk

Reforma a MK SR

V zmysle uznesenia vlády SR č. 230/2000 Ministerstvo kultúry SR po diskusiách a pripomienkach aj zo strany krajských úradov a kultúrnych zariadení pripravilo **Projekt ministerstva kultúry na odovzdávanie kompetencií zo štátnej správy na územnú samosprávu** v oblasti kultúry.

V súvislosti s knižnicami sa v tejto etape nenavrhuje prechod zriaďovateľskej funkcie na miestnu samosprávu pri žiadnej knižnici. V prvom variante by malo všetkých 36 terajších regionálnych knižníc prejsť do zriaďovateľskej pôsobnosti VÚC. Štátne vedecké knižnice v Banskej Bystrici, Košiciach a v Prešove sa vzhľadom na špecifickosť ich postavenia, poslania a funkcií navrhujú ponechať v zriaďovateľskej pôsobnosti štátu (ministerstva kultúry).

Dôležité je, že MK SR presadzuje uplatnenie záväzných opatrení (v rámci všeobecne záväzných právnych predpisov), ktoré zamedzia prípadné rušenie kultúrnych zariadení bez súhlasu MK SR (aspoň na prechodné obdobie) a zabezpečia účelové využitie ich existujúceho nehnuteľného majetku a technického vybavenia na plnenie ich úloh. Historické knižničné fondy, ktoré sú v správe týchto zariadení, žiada ministerstvo ponechať vo vlastníctve štátu.

V druhom variante MK SR načrtáva systémovú zmenu právnej podoby kultúrnych zariadení a spoločne garantovaný podiel štátu a územnej samosprávy na existencii a financovaní týchto zariadení na základe spoluzakladateľskej zmluvy štátnej správy a oboch stupňov samosprávy. Vychádza pritom aj z predpokladu, že v súvislosti so zavedením štátnej pokladnice zaniknú štátne, príspevkové organizácie a vzniknú nové formy právnych subjektov – verejnoprávne inštitúcie (vrcholné národne inštitúcie) a verejnoprospešné organizácie (všetky ostatné) s tým, že ich zakladateľmi budú výlučne alebo podielovo štátne i samosprávne subjekty verejnej správy.

Kompletný materiál s prílohami je dostupný na stránke MK SR: www.culture.gov.sk.

Reforma a Združenie miest a obcí Slovenska (ZMOS)

ZMOS v spolupráci s M.E.S.A. 10 a s podporou nadácie Občianska spoločnosť organizuje od júna do novembra cyklus odborných stretnutí k reforme verejnej správy **Fórum 2000**. Podujatia sú určené pre volených predstaviteľov a zamestnancov územnej samosprávy, pracovníkov štátnej správy, zástupcov regionálnych a miestnych médií, mimovládnych organizácií a podnikateľského sektora a konajú sa po regiónoch. Na jeseň ZMOS bude organizovať aj odborné semináre venované konkrétnej aplikácii reformy na miestnu úroveň samosprávy (napr. novej legislatívy, postupom pri utváraní spoločných úradovní, ekonomickým otázkam a pod.).

Reforma a Slovenská regionálna spoločnosť (SRS)

SRS ako občianska spoločnosť (prezident Bruno Čanády) vznikla vo februári tohto roka preto, aby (popri ZMOS-e ako reprezentantovi miestnej samosprávy) obhajovala záujmy budúcej regionálnej samosprávy (VÚC), ako aj inštitúcií na regionálnej úrovni – školských, kultúrnych, zdravotníckych, sociálnych a pod. Poukazuje na to, že pri príprave reformy sa nevenovala dostatočná pozornosť diskusií s odborníkmi z regiónov a tomu, čo prinesie reforma regionálnym inštitúciám. SRS ponúka účasť na svojich aktivitách aj regionálnym knižniciam.

Normalizácia v oblasti dokumentácie, terminológie a informačnej činnosti

PhDr. Marta Ehnová

Z iniciatívy Slovenského ústavu technickej normalizácie a Centra vedecko-technických informácií SR bola v novembri 1998 vytvorená Technická normalizačná komisia TNK č. 69 Terminológia. Informácie a dokumentácia. Jej založenie nadväzuje na činnosť TNK č. 69 Terminológia (Zásady a koordinácia), ktorá vznikla v apríli 1966 v nadväznosti na činnosť technickej komisie ISO/TC 37 Terminology (Principles and Coordination). Po predložení požiadavky CVTI SR vytvoriť normalizačnú komisiu pre oblasť dokumentácie a informačnej činnosti v rozsahu pôsobnosti ISO/TC 46 Information and Documentation SÚTN navrhol rozšíriť pôsobnosť pôvodnej TNK č. 69 Terminológia o oblasť dokumentácie a informačnej činnosti. Takto vznikla nová normalizačná komisia s rozšíreným obsahovým zameraním i novým názvom – TNK č. 69 Terminológia. Informácie a dokumentácia.

Z hľadiska obsahového zamerania a organizácie činnosti boli v rámci tejto komisie vytvorené dve subkomisie:

1. SK 1 Terminológia, ktorá sa zameriava na problematiku normalizácie v rozsahu pôsobnosti ISO/TC 37 Terminology;

2. K 2 Informácie a dokumentácia, ktorá sa zameriava na problematiku normalizácie v rozsahu pôsobnosti ISO/TC 46 Information and Documentation.

Do plánu práce komisie boli na rok 1999 navrhnuté a riešené nasledujúce normy ISO:

- ISO 5966: 1982 Úprava vedeckých a technických správ
- ISO 2709: 1996 Formát pre medzinárodnú výmenu
- ISO 11620: 1998 Ukazovatele výkonov v knižniciach
- ISO 2789: 1991 Medzinárodná knižničná štatistika
- ISO 10160: 1997 Prepojenie otvorených systémov. Definícia aplikačnej služby. Medzi-knižničná výpožičná služba
- ISO 23950: 1998 Prenos informácií Z39.50. Definícia aplikačnej služby a špecifikácia protokolu

Cieľom riešenia úloh bolo prevzatie menovaných noriem ISO prekladom do sústavy slovenských technických noriem (STN). Prvých päť noriem bolo aj ukončených, aj vydaných, kým posledná sa t. č. nachádza v poslednej fáze spracovania v schvaľovacom konaní.

Na rok 2000 boli navrhnuté a schválené na riešenie nasledujúce normy:

- ISO 3297: 1998 Medzinárodné štandardné číslovanie seriálových publikácií (ISSN)
- ISO 10957: 1993 Medzinárodné štandardné číslovanie hudobnín (ISMN)
- ISO 2108: 1992 Medzinárodné štandardné číslovanie kníh (ISBN)
- ISO 10161-1: 1997 Prepojenie otvorených systémov. Aplikácia medziknižničnej výpožičnej služby. Špecifikácia protokolu. Časť 1.
- ISO 10161-2: 1997 Prepojenie otvorených systémov. Aplikácia medziknižničnej výpožičnej služby. Špecifikácia protokolu. Časť 2.
- ISO 1951: 1997 Lexikografické symboly a typografické konvencie pre použitie v terminológii

Aj keď plán na tento rok bol schválený až v júli a práce súvisiace s jeho realizáciou sa práve ešte len rozbehli, už teraz nám treba vážne uvažovať o úlohách navrhovaných na ďalší rok. Preto TNK č. 69 už pripravuje podklady na zostavenie plánu normalizácie na rok 2001. A práve pri jeho zostavovaní nám môžete účinne pomôcť všetci svojimi zdôvodnenými námetmi, ktoré adresujte CVTI SR, priamo autorke príspevku (e-mail: Ehnova@tbb5.sltk.stuba.sk)

Slovenská knižnica pre nevidiacich pred vstupom do tretieho tisícročia

Jaroslav M. Kacera

Do roku 1948 nevidiaci na Slovensku nemali možnosť čítať slovenské knihy vytlačené slepeckým (Braillovým) písmom, preto bola v tomto roku založená Slovenská slepecká

tlačiareň v Levoči, ktorá za uplynulých 52 rokov prešla mnohými organizačnými i technickými zmenami. Postupne sa transformovala na terajšiu Slovenskú knižnicu pre nevidiacich Mateja Hrebendu so sídlom v Levoči (ďalej len SKN).

SKN je jedinou špecializovanou knižnicou tohto druhu v SR a má celoštátnu pôsobnosť. Špecifikom SKN je to, že musí dokumenty najprv spracovať do foriem prístupných vnímaniu nevidiacich, t. j. prepísať a vytlačiť ich Braillovým písmom, zhotoviť zvukové nahrávky na audiokazetách alebo kompaktných diskoch, prípadne digitalizovať rôzne texty a knihy a až po ich spracovaní ich môže zaradiť do knižničných fondov a využívať ich na poskytovanie knižnično-informačných služieb nevidiacim a slabozrakým. Ročne vyhotoví 200 – 250 titulov zvukových kníh a 50 titulov kníh v Braillovom písme. Knižničný fond tvorí asi 3 500 titulov zvukových kníh a asi 1 500 kníh v Braillovom písme.

SKN tlačí všetky učebnice v Braillovom písme pre špeciálne školy i pre žiakov integrovaných v školách so zdravými žiakmi. SKN vydáva aj dvanásť periodík vo vyššie uvedených formách a tým pomáha znižovať informačný deficit, ktorý táto kategória obyvateľov má v dôsledku zdravotného postihnutia.

Začlenením SKN do bývalého RKC dodnes nepriaznivo ovplyvňuje činnosť SKN. Po zrušení regionálnych kultúrnych centier prešla SKN opäť pod priame riadenie Ministerstva kultúry SR, čím sa vytvorili priaznivejšie podmienky na činnosť SKN. Postoj ministra kultúry M. Kňažka i všetkých pracovníkov MK SR k SKN je totiž diametrálne odlišný od postoja predchádzajúceho personálu tohto ministerstva.

Dokumenty tlačené Braillovým písmom sa zhotovujú s vysokými finančnými nákladmi, ktoré sa zvyšovali aj tým, že sa tlačili na fyzicky i morálne zastaraných tlačiarenských strojoch. Preto MK SR v roku 1999 poskytlo príspevok vo výške 4 milióny 321 tisíc Sk na zakúpenie najmodernejších tlačiarní Braillovho písma pre SKN. Tlačiarne boli uvedené do prevádzky vo februári 2000. Tlač Braillovho písma v SKN sa dostala na úroveň moderných zariadení tohto typu nielen v okolitých štátoch, ale predstihla aj mnohé vyspelé krajiny.

Ako jedna z mála európskych inštitúcií tohto druhu je SKN zapojená do realizácie projektu DAISY, novej generácie zvukových kníh pre tretie tisícročie. DAISY (Digital Audiobased Information System) je nový revolučný systém výroby, záznamu a čítania zvukových kníh. Zvukové knihy zhotovené systémom DAISY sú zvlášť vhodné pre študentov a zamestnaných nevidiacich a slabozrakých ľudí s vysokými nárokmi na rýchle vyhľadávanie konkrétnych informácií v čítanom texte. Táto nová generácia zvukových kníh má mnoho predností aj pre bežných zrakovane znevýhodnených používateľov knižnično-informačných služieb SKN pri každodennom čítaní časopisov, encyklopédií, krásnej literatúry, odbornej literatúry i kuchárskych kníh, rôznych príručiek a pod.

Najväčším problémom pri čítaní zvukových kníh na audiokazetách je rýchle vyhľadávanie potrebných informácií. Keďže informácie na audiokazetách sú uložené za sebou, môžeme ich prehľadávať len postupným prevíjaním pásky v audiokazete oboma smermi, čo je veľmi zdĺhavé, únavné a málo efektívne. Preto hlavným cieľom projektu DAISY je preniesť logickú štruktúru tlačenej knihy do zvukovej knihy a používateľovi poskytnúť výkonný nástroj na pohyb v tejto štruktúre s rovnakou alebo vyššou rýchlosťou

a účinnosťou, ako dosahujú vidiaci používatelia tlačенých dokumentov – to znamená mať rýchly prístup k ľubovoľnému požadovanému miestu nahrávky zvukového dokumentu. Druhým cieľom tohto projektu je vyvinúť systém nezávislý od výberu distribučného média (audiokazeta, disketa a pod.), aby bolo možné využiť nové distribučné technológie, ktoré priniesie informačná spoločnosť v nasledujúcom období.

Tieto ciele boli dosiahnuté rozložením zvukovej nahrávky na malé bloky dát – frázy – reprezentujúce logické jednotky čítaného textu. Nahrávaci systém automaticky rozdeľuje digitalizovaný zvukový signál na frázy podľa medzier v reči spíkra (načítavateľa). Takto môže byť spracovávaný text priamo nahrávaný načítavateľom alebo už existujúci analógový zvukový záznam. Frázy sú najmenšie jednotky zvukovej informácie dostupné používateľovi. Frázami sú zvyčajne vety alebo krátke odseky. Zvuková kniha DAISY je uložená ako databáza fráz, nie ako spojený prúd reči. Každá fráza má v tejto databáze svoju adresu. To umožňuje nezávisle manipulovať s každou frázou a podstatne zdokonaľuje výrobný proces. Jednotlivé frázy môžu byť nahrávané, opravované a zamieňané v ľubovoľnom poradí. Používateľ má prístup ku každej fráze podobne ako používateľ tlačeneho dokumentu.

Pri nahrávaní môže byť systém nastavený tak, aby nezamestnával „ticho“ v pauzách dlhších ako určitá minimálna hodnota. Zaznamenáva sa len hodnota dĺžky pauzy. Takýmto spôsobom je podstatne zmenšený objem záznamu. Používateľ môže meniť rýchlosť reči zmenou dĺžky medzier medzi jednotlivými slovami. Skrátením medzier oproti medzerám v originálnej nahrávke bude text čítaný rýchlejšie, bez zmeny kvality.

Po ukončení nahrávania môže operátor doplniť záznam textom s názvami kapitol i zvukovými hláseniami a vytvoriť ľubovoľne zložitú hierarchickú štruktúru obsahu zaznamenaného materiálu, ktorá môže kopírovať obsah originálneho dokumentu a môže byť aj zložitejšia a pre orientáciu v dokumente dokonalejšia. Podľa tejto štruktúry sú frázy zoskupované do blokov, kapitol a podkapitol. Takto spracovať je možné aj menej štruktúrované texty, ako sú romány, zbierky poviedok a poézie. Nahrávky všetkých literárnych žánrov a všetkých druhov informačných materiálov môžu výhodne využiť koncepciu štruktúrovaného záznamu DAISY. Ten istý štruktúrovaný záznam DAISY môže byť doplnený zložitým obsahom a zaznamenaný na kompaktný disk (CD) alebo konvertovaný na analógový audiozáznam na audiokazetách s orientačnými akustickými signálmi. Tento nový druh zvukových kníh môže byť prehrávaný s použitím výkonných navigačných funkcií, ako aj pomocou jednoduchých príkazov pripomínajúcich obyčajný kazetový magnetofón. DAISY teda predstavuje univerzálny originálny záznam, z ktorého môže byť vytvorený ľubovoľný známy formát zvukovej knihy, zodpovedajúci potrebám i schopnostiam každej skupiny používateľov.

V súčasnosti sú na zápis zvukových kníh DAISY používané CD-ROM disky alebo cenovo najvýhodnejšie nosiče veľkého množstva dát. Na jednom takom disku je možné zaznamenať aj viac rôznych dokumentov (kníh).

Zvukové knihy DAISY môžu byť prehrávané na štandardných osobných počítačoch s CD mechanikou, zvukovou kartou a softvérom dodávaným výlučne nevidiacim alebo na špeciálnych CD prehrávačoch Flextalk, ktorých overovacie série vyrába japonská firma

Flextor a tiež sú určené výlučne pre potreby nevidiacich používateľov. Flextalk je úzko špecializovaný počítač určený na prehrávanie CD so zvukovými knihami DAISY, ako aj zvukových kompaktných diskov. Svojím tvarom, základnými ovládacími prvkami a funkciami pripomína kazetový magnetofón.

Použitím DAISY je zabezpečená ochrana autorských práv autorov dokumentov, pretože CD-ROM je možné prehrávať len s použitím špeciálneho programu, ktorý sa inštaluje výlučne nevidiacim používateľom PC a špeciálneho prehrávača, ktorý bude dostupný výlučne tejto skupine používateľov. Ďalšou výhodou je skutočnosť, že na kompaktný disk je možné zaznamenať 20 až 30 hodín textu a predpokladá sa, že sa záznam zvýši až na 50 hodín textu. Používaním zvukových kníh DAISY dôjde k výhodnejšiemu ukladaniu médií, ktorými sú CD, a bude možné využívať aj iné médiá, ako napríklad flash karty a pod. Táto forma zvukovej knihy uľahčí knihovníkovi manipuláciu s ňou a nezanedbateľné sú aj výhody pri zasielaní poštou a pri uložení zvukových kníh tohto typu v domácnosti používateľa i v knižniciach. Ďalším ekonomickým efektom pre knižnicu je cena média, pretože na jeden kompaktný disk je v súčasnosti možné zaznamenať toľko textu ako na dvadsať 90-minútových audiokaziet.

Okrem stále sa zvyšujúcich vstupov činnosť SKN nepriaznivo ovplyvňuje nedostatok finančných prostriedkov na činnosť i nedostatok priestorov na uloženie knižničných fondov. Na ilustráciu uvádzame, že jedna kniha, ktorá ma v čiernotlačí okolo 500 strán formátu A5 v Braillovom písme, zaberá asi jeden meter dlhú policu, t. j. 14 zväzkov neštandardného formátu takmer A3. S cieľom vyriešiť priestorové problémy SKN pristúpila k rekonštrukcii domu na Námestí Majstra Pavla v Levoči, ktorého je správcom. Keďže ide o kultúrnu pamiatku, náklady na rekonštrukciu sa zvýšili na ošetrovanie odkrytej maľby, renesančného stropu a ďalších pamiatkovo chránených stavebných prvkov, ako sú napr. portály a pod. Na ukončenie rekonštrukcie SKN potrebuje približne 3,5 milióna Sk.

Potešiteľný pre SKN je neustály nárast počtu používateľov knižničných služieb SKN i oddelení pre nevidiacich a slabozrakých používateľov, ktoré sú zriadené v 22 verejných knižniciach, ktorým SKN bezodplatne poskytuje svoje dokumenty v rámci medziknižničných výpožičných služieb. Záujem o dohodu o spolupráci s SKN prejavuje i mnoho ďalších knižníc, ktorým s poľutovaním musíme oznámiť, že za súčasných ekonomických podmienok nemôže SKN zhotovovať väčší počet kópií dokumentov spracovaných do foriem prístupných vnímaniu zrakovo znevýhodnených používateľov. SKN však prostredníctvom zásielkových výpožičných služieb uspokojuje, v rámci daných finančných možností, požiadavky a potreby tejto kategórie používateľov v celej SR i nevidiacich záujemcov o slovenské knihy a časopisy v zahraničí.

Knižnice a lobovanie

PhDr. Daniela Gondová

Projekt SK-Libris je mnohým slovenským knihovníkom známy. Viacerí z nás mali príležitosť zúčastniť sa na rôznych workshopoch, prednáškach, diskusiách, ktoré sa

uskutočnili v rámci projektu. Projekt sponzorovala Americká informačná agentúra (USIA) a koordinovala americká University of Northern Iowa.

Prvá etapa projektu sa niesla pod heslom „The Free-flow of Information“. Počas tejto etapy, ktorá trvala od apríla 1998 do apríla 1999, sa v slovenských knižniciach v spolupráci s americkými kolegami uskutočnilo viac ako 30 odborných podujatí a stretnutí. Slovensko postupne navštívilo 10 amerických expertov na rôzne oblasti knihovníctva. Významná je skutočnosť, že aj skupina 8 slovenských knihovníkov mala príležitosť zúčastniť sa študijnej cesty do USA. Táto etapa riešenia projektu bola vyhodnotená ako mimoriadne úspešná a vďaka tomu bolo schválené pokračovanie projektu.

V rámci druhej etapy sa činnosť amerických kolegov z University of Iowa zamerala najmä na poradenstvo a metodickú pomoc pre vytvárajúce sa konzorcium nitrianskych knižníc (traja nitrianski knihovníci lowu aj navštívili). V rámci tejto etapy sa uskutočnila študijná cesta zameraná na „Library Advocacy and Lobbying for Libraries“.

Poznámka na okraj: Slovo lobi má veľmi zaujímavý pôvod. Vzniklo v 70. rokoch minulého storočia, počas prezidentovania Ulyssesa Granta. Americkí prezidenti so svojimi rodinami tradične bývajú v Bielom dome. Pani Grantová nemala rada smradľavé cigary svojho manžela, a tak si pán prezident po večerach pravidelne chodil pofajčiť a na drink do neďalekého hotela Willard. Čoskoro to zistili novinári a začali sa v lobi (vo vstupnej hale) schádzať, čakať na prezidenta. Tak si od hotelového personálu vyslúžili označenie „tí lobisti“.

Výrazy lobi, lobovanie na Slovensku zdomácnili v posledných rokoch. Od začiatku sa však spájali skôr s negatívnymi aktivitami. Spojenie lobistické skupiny, politické lobi, mediálne lobi sú vyslovované s opovrhnutím a takmer sa stotožňujú s výrazmi korupcia, klientelizmus, úplatkárstvo. V demokratickom svete je to presne naopak – lobizmus je považovaný za legitímny spôsob presvedčania politikov o správnosti alebo potrebe a nutnosti nejakého rozhodnutia. V západnom svete, hlavne v tom angloamerickom, sa lobisti bežne pohybujú na parlamentnej pôde, sú uznávaní a v žiadnom prípade nepracujú tajne. Cez rozhovory, analýzy, vecné a konkrétne argumenty presvedčajú vládnych činiteľov o správnosti rozhodnutí svojich klientov. Lobizmus slúži ako zdroj informácií pre verejných činiteľov, pomáha meniť verejnú mienku a umožňuje presadzovať a vyjadrovať záujmy rôznych skupín. Lobisti sú aktívni nielen v rámci národných parlamentov, ale aj na úrovni federálnych parlamentov (americký kongres), resp. celoeurópskych inštitúcií ako Rada Európy, Európsky parlament.

V Spojených štátoch amerických je lobizmus neuveriteľne rozšírený. Každý, kto chce mať vplyv, musí byť zastúpený vo Washingtone. Politickí predstavitelia si jednoducho musia nájsť čas na stretnutia a vypočutie lobistov, keďže zastupujú občanov, teda ich voličov...

Volič je osoba vážena, potrebná. Povinnosťou zvoleného zástupcu občana, senátora či poslanca je poznať problémy, starosti i radosti občana – voliča, obhajovať jeho záujmy. Zvolení zástupcovia musia svojim voličom skladať účty zo svojej parlamentnej činnosti (napr. nesmú sa zdržať hlasovania!). Každý občan vie, koho volil, kto ho zastupuje. Z tohto dôvodu je lobovanie konkrétne a adresné, občan i lobista pozná svojho senátora a poslancov, a teda vie, u koho má lobovať.

Počas študijnej cesty bola sme mali príležitosť navštíviť parlament štátu Iowa, ktorý práve v tom čase zasadal a na ktorom boli prítomní aj lobisti. (Počas parlamentného zasadania je úlohou lobistu pozorne sledovať dianie v parlamente, predpokladať vývoj rokovania a hlasovania. V prípade potreby operatívne do parlamentu prizvať príslušných odborníkov, čiže voličov, aby mohli svojim prípadným vystúpením ovplyvniť priebeh zasadania. Zasadania parlamentu sú totiž verejné. Účasť na zasadaní je najlepší spôsob kontroly poslancov.)

Lobista, ktorý zastupoval záujmy iowských knihovníkov, veľmi úzko spolupracoval s Iowskou štátnou knižnicou, štátnou knihovníčkou, knižničnou asociáciou. Keďže lobovanie je činnosť platená, pracovné aktivity a výsledky každého lobistu sa pozorne sledujú a hodnotia. V Iowe lobistickú činnosť financovala Iowska knižničná asociácia.

Súčasťou študijnej „lobistickej“ cesty bola i účasť na každoročnom Legislatívnom dni amerických knihovníkov, ktorý sa konal vo Washingtone. Naša štvorčlenná slovenská knihovnícka skupina bola súčasťou delegácie knihovníkov štátu Iowa. Ako Iowski (Iowsko-slovenskí) knihovníci sme navštívili Kongres, Kongresovú knižnicu, raňajkovali sme s republikánskym senátorom z Iowy, diskutovali sme s pracovníkmi kancelárie senátora Iowských demokratov, boli sme na zasadaní kongresu. Pozorne sme sledovali a zúčastnili sa rokovania Iowskej delegácie u jej senátora, kde ako dobre zohratý orchester vysvetľovali, prečo je potrebné zvýšiť finančné prostriedky pre knižnice na federálnej úrovni, ako sa môže zabezpečiť filtrovanie internetu a pod.

Kolegovia – knihovníci, ale aj páni senátori, zamestnanci ich kancelárií sa pochopteľne zaujímali aj o naše skúsenosti, náš spôsob spolupráce s poslancami a parlamentom. Práve v čase našej návštevy sa v Národnej rade Slovenskej republiky schvaľoval zákon o knižniciach. Ťažko nám bolo vysvetliť, že my nevieme, kto je naším poslancom, že my nemôžeme ísť lobovať u konkrétneho svojho poslanca, pretože ho jednoducho nemáme, keďže Slovenská republika je jeden volebný obvod. Keď sme ich však trochu oboznámili s našimi krokmi, ktoré sme podstúpili počas prípravy návrhu zákona a legislatívneho konania, boli prekvapení, čo všetko sme urobili. Zhodli sme sa, že sme kvalifikovaní „lobisti“, aj keď lobizmus zatiaľ u nás legislatívne podložený nie je.

Pri hodnotení projektu SK-Libris možno konštatovať, že prvá etapa sa niesla v znamení voľného prístupu k informáciám, zdôrazňovalo sa právo občana na informácie. V tom čase sa u nás začínala verejná diskusia o potrebe uzákoniť toto právo. Teší nás, že už túto legislatívnu normu, ktorá garantuje občanom prístup k informáciám, máme. Druhá etapa grantu bola zameraná na podporu knižníc, lobovanie v prospech knižníc. V súčasnosti sa u nás začína diskusia o legalizácii lobingu. Veríme, že aj tento zákon bude prijatý, a tak sa Slovenská republika opäť trochu priblíži k demokratickým krajinám.

Elektronická pošta a jej použitie v knižnici

Ing. Danica Zendulková

Celosvetová počítačová sieť internet sa stáva významným prostriedkom získavania informácií aj na Slovensku. Internet poskytuje svojim účastníkom množstvo služieb, z ktorých azda najvyužívanejšou je elektronická pošta (e-mail). Je to veľmi efektívny prostriedok komunikácie medzi účastníkmi internetu na celom svete. S rozširovaním internetu a so zdokonalením technického vybavenia nadobúda elektronická pošta význam telefonického či faxového spojenia. Odoslanú správu dostane adresát na ľubovoľnom mieste sveta v priebehu niekoľkých minút.

Informovanosť netechnickej verejnosti o výhodách tejto služby je však často nedostatočná. Používanie elektronickej pošty je niekedy prijímané s nedôverou a s rešpektom. Táto užitočná služba je často neprávom odsúvaná ako záležitosť patriaca do výpočtových stredísk a technických úsekov organizácií. Odmietanie, resp. bezradnosť vo vzťahu k internetu sa však vôbec netýka len knižníc. Na tento problém určite narazili viacerí aktívni používatelia elektronickej pošty, ktorí sa bezvýsledne snažili skontaktovať sa s niekým touto formou. Niekedy je nemožné (napriek zverejnenej ponuke takejto možnosti) napríklad rezervovať si ubytovanie v hoteli cez internet či poslať elektronickou poštou príspevok do redakcie. Väčšinou je to len preto, že adresát svoju poštovú schránku jednoducho nepoužíva.

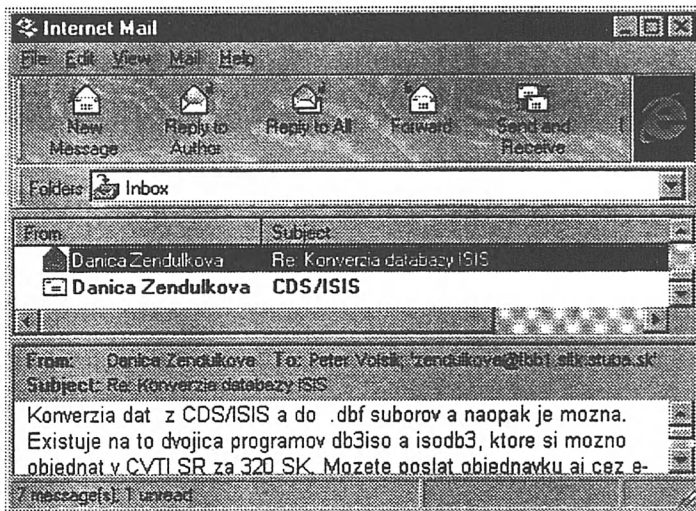
Poskytnúť jednoduchý, stručný a výstižný opis práce s elektronickou poštou nie je, žiaľ, možné. Príčinou je skutočnosť, že programov umožňujúcich prácu s elektronickou poštou je viac. Každý z nich má iné grafické riešenie a spôsob obsluhy, hoci možnosti a funkcie sú približne tie isté. Spomeňme napríklad Pegasus mail, verziu pre MS DOS aj Windows, Internet mail či funkciu ELM pod operačným systémom UNIX.

Základnou činnosťou, ktorú musí používateľ elektronickej pošty zvládnuť bez ohľadu na to, ktorý program používa, je prijatie došlej pošty (obrázok) a odoslanie elektronickej správy (listu). Nie je to však náročná činnosť, po krátkom zaškolení ju hravo zvládne aj začiatočník v oblasti výpočtovej techniky. Dôležitým predpokladom na efektívne využívanie elektronickej pošty je však hlavne skutočnosť, aby si nový používateľ uvedomil, že túto možnosť komunikácie s okolitým svetom má. Elektronickú adresu je potrebné chápať podobne ako telefónne alebo faxové číslo. To znamená evidovať elektronické adresy svojich spolupracovníkov a známych a svoju adresu zverejniť čo najširšiemu okruhu. Okrem toho si treba pravidelne kontrolovať svoju „poštovú schránku“. Kontrola spočíva v tom, že si používateľ aspoň raz denne otvorí program pracujúci s poštou a zistí, či nemá novú, neprečítanú poštu. A, samozrejme, odosielateľovi správy rovnakým spôsobom odpovedá.

Na čo je teda možné využiť elektronickú poštu a aké sú jej výhody?

Elektronickú poštu využívame predovšetkým ako prostriedok komunikácie namiesto telefónu. Možno si ňou však posilať aj rôzne dokumenty v elektronickej forme, čiže súbory, vytvorené rôznymi textovými editormi, kópie článkov, počítačové programy,

obrázky uložené vo forme súborov a podobne, čím elektronická pošta zasahuje aj do sféry pôsobnosti tradičnej pošty.

Obrázok 1 Prezeranie pošty v programe Internet Mail

Zaujímavou možnosťou sú rôzne elektronické konferencie umožňujúce vzájomný kontakt ľudí z celého sveta, ktorých spája okrem záujmu o určitú problematiku alebo oblasť aj prístup na internet. Týmto spôsobom je možné konzultovať s odborníkmi rôzne problémy. Elektronická konferencia je založená na princípe, že správa zaslaná na príslušnú adresu je automaticky rozoslaná všetkým jej účastníkom. Jedna elektronická správa sa takto dostane niekoľkým desiatkam alebo stovkám používateľov internetu, ktoré sa zaoberajú tou-ktorou problematikou. Otázka je adresátom doručená v priebehu niekoľkých minút a odpoveď na otázku môže opytujúci sa dostať najneskôr v priebehu niekoľkých dní. Elektronické diskusné fóra v súčasnosti už existujú pre väčšinu vedných odborov a špecializácií.

Verejné knižnice môžu využiť elektronickú poštu aj pre kontakt s verejnosťou, čím sa výrazne zlepšia služby používateľom. Ako príklad môže slúžiť vystavenie OPAC-u knižnice na internete spolu s možnosťou rezervácie dokumentov čitateľmi prostredníctvom elektronickej pošty. Túto službu čitateľom od jesene 1999 poskytuje aj CVTI SR zo svojej domácej stránky (<http://www.stk.stuba.sk>). Čitateľ nemusí kvôli požičaniu knihy ísť hneď do knižnice. Cez internet si najskôr zistí, či knižnica požadovanú knihu má vo fonde. Ak áno, stačí mu poslať elektronickou poštou požiadavku. Potom sa nestane, aby čitateľ využívajúci internet išiel do knižnice zbytočne. Nemusí dokonca ani čakať na vyhľadanie a donesenie požadovanej publikácie zo skladu, resp. ísť si vyzdvihnúť rezervovanú knihu neskôr. Odpoveď obsahujúca informáciu o tom, či je publikácia k dis-

pozícii, a ak áno, tak aj výzvu na jej osobné prevzatie, dostane čitateľ z knižnice elektronickej poštou.

Výhody elektronickej pošty sú zrejmé.

Prvou výhodou je **finančná úspora**, hlavne v prípade, že kontaktujeme osobu zo vzdialeného mesta, resp. zo zahraničia. Odoslanie bežnej elektronickej pošty je otázkou takého časového intervalu, ktorý nepresahuje jeden impulz v miestnej telefónnej sieti. Porovnajme si, koľko stojí krátky telefonát do Ameriky alebo hoci do Prahy. Podobne je to aj s cenami poštových poplatkov. Navyše v prípade pripojenia na internet nie cez komutovanú linku, ale prostredníctvom pevnej linky, organizácia platí paušálny mesačný poplatok bez ohľadu na čas využívania internetu.

Druhou výhodou je **šetrenie časom**. Často sa vyskytujú prípady, že niekoho zastihnúť telefonicky je problém, a preto je potrebné telefonáty viackrát opakovať. Elektronickej pošte stačí napísať a poslať len raz. Adresát si došlú poštu kedykoľvek nájde vo svojej schránke, prečíta si ju a odpovie na ňu. Poštová schránka sa preto dá porovnať aj s telefónnym odkazovačom s tým rozdielom, že dĺžka odkazu do telefónneho odkazovača je obmedzená. Rovnako možno porovnať čas potrebný na doručenie tradičnej pošty adresátovi a spätnej odpovede odosielateľovi s časom potrebným na „vymenenie si“ elektronickej správ. Niekoľko minút, resp. hodín vyznieva jednoznačne v prospech elektronickej pošty.

Treťou výhodou je možnosť využitia elektronickej pošty na **skvalitnenie rôznych služieb pre verejnosť**. Internet sa zo zdroja informácií mení na nástroj na vyhľadávanie a využívanie rôznych služieb. Okrem tradičných báz rôznych údajov, elektronickej adresy a informácií, ktoré sú na internete k dispozícii, sa rozvíja obchodovanie cez internet, bankové a iné služby. Internet so svojimi funkciami sa stáva aj na Slovensku dôležitým prostriedkom komunikácie.

Literatúra

Makulová, S.: Sprievodca po Internete. Bratislava : ELT, 1995.

Sedlář, R.: Pegasus Mail. Používame elektronickej poštu. Praha : Computer Press, 1997.

Csontó, J. – Hatala, M.: Vstup do sveta internetu pre začiatočníkov a pokročilých. Košice ELFA, 1997.

Seminár akademických knižníc

V súlade s plánom práce Slovenskej asociácie knižníc sa 21. júna 2000 na Žilinskej univerzite v Žiline uskutočnil seminár akademických knižníc. Na seminári sa zúčastnilo 41 pracovníkov akademických knižníc a viacerí významní hostia: doc. Čáp, prorektor ŽU, prof. Ing. Kimlíčka, CSc., z Katedry knižničnej a informačnej vedy (KKIV) Filozofickej fakulty UK a manažér projektu Pro Scientia doc. Dr. Katuščák, CSc., predseda Ústrednej knižničnej rady a vedúci KKIV, Dr. Kucianová, Dr. Kovačka, CSc., zo Slovenskej národnej knižnice v MS, Dr. Ehnová a Mgr. Lovásová z Centra vedecko-technických informácií SR, Ing. Kosková z Nadácie otvorenej spoločnosti Bratislava, Dr. Štubňová zo SUWECO.

Účastníci seminára boli podrobne informovaní o projekte Pro Scientia, o vytvorení rady ministra školstva pre knižnice, o stanovisku členov rady ku Koncepcii ďalšieho rozvoja vysokého školstva na Slovensku pre 21. storočie. Ťažiskovým bodom seminára bol návrh a následná diskusia o zámere získať národnú licenciu na Web of Science.

Účastníci seminára sa dohodli:

- vysloviť poďakovanie Ústavu informácií a prognóz školstva – Slovenskej pedagogickej knižnici za vytvorenie diskusnej skupiny pre akademické knižnice;
- pokračovať v organizovaní pravidelných každoročných seminárov;
- spracovať dotazníkový prieskum zameraný na využívanie elektronických informačných zdrojov a poslať ho Dr. Kozuchovej do 10. júla 2000. Závety z prieskumu budú použité ako podklady na rokovanie s Ministerstvom školstva SR, zástupcami firmy ISI a na spracovanie projektu na získanie celonárodnej licencie Web of Science;
- požiadať Ústav informácií a prognóz školstva o zverejňovanie štatistík o akademických knižniciach, spracovanie metodiky, ktorá by odstránila nejednotnosť vykazovania;
- odporúčať rade ministra školstva SR, aby v spolupráci s MŠ pripravili prieskum stavu akademických knižníc.

(dr)

Fond LIBER/OCLC pre knižnice strednej a východnej Európy

Podľa informácie z LIBER uvedený Fond ponúkne jednotlivým vedeckým knižniciam v strednej a východnej Európe členstvo v LIBER na obdobie jedného roka z vlastných zdrojov, aby tak prispel k podpore ich členstva v LIBER. Žiadosti bude potrebné doložiť písomným prísľubom, že knižnica bude pokračovať vo financovaní svojho členstva ešte najmenej ďalšie dva roky zo svojich zdrojov. Žiadosť budú môcť podať knižnice, ktoré nie sú členmi LIBER.

Informácie o fonde budú na webovej stránke LIBER Kráľovskej knižnice v Kodani (Royal Library, Copenhagen).

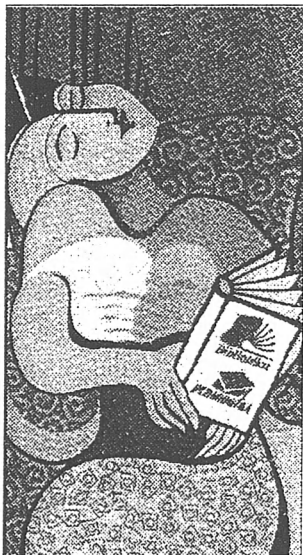
(Podľa Liber Quarterly 10, s. 70)

Nový zákon o povinných výtlačkoch

S účinnosťou od 1. júla 2000 vošiel do platnosti zákon č. 182 z 12. mája 2000, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 212/1997 Z. z. o povinných výtlačkoch perodických a neperodických publikácií a rozmnoženín audiovizuálnych diel. Zákon vyšiel v Zbierke zákonov č. 182/2000, čiastka 79, s. 2402 – 2405.

-mm-

Bibliotéka 2000

Na jeseň sa opäť stretnú v Bratislave všetci priaznivci kníh, t. j. tí, ktorí knihy píšú, prekladajú, redigujú, tlačia, vydávajú, predávajú, požičiavajú i čítajú. Zídu sa v hale C vo Výstavnom a kongresovom centre Incheba na 8. medzinárodnom knižnom veľtrhu Bibliotéka 2000, ktorý sa uskutoční spolu s 5. ročníkom medzinárodnej výstavy vzdelávania a didaktickej techniky Pedagogika.

V dňoch 9. – 11. novembra 2000 nebudú chýbať na veľtrhu ani knihovníci. Slovenská asociácia knižníc opäť pripravuje stánok, ktorý bude prezentovať výsledky vydavateľskej činnosti knižníc za uplynulý rok, predstaví širokú škálu propagačných materiálov, letákov o knižniciach a ich službách, praktické metodické pomôcky, materiály. Každý rok je v kolekcii niekoľko vydaní, ktoré upútajú. Niektoré si zaslúžia aj obdiv za námet či nápaditosť a knižnice za „odvahu“, že v tých finančných podmienkach, aké sú, dokážu vymyslieť čosi zaujímavé a pre ďalších kolegov inšpirujúce. Je potešiteľné, keď po niekoľkých mesiacoch po veľtrhu môžu niektoré knižnice povedať, že sa im účasť na tomto podujatí oplatí, lebo dostávajú objednávky na svoje tituly.

Začiatkom jesene osloví Slovenská asociácia knižníc opäť všetky členské knižnice, aby zaslali materiály na medzinárodný knižný veľtrh. Preto im vopred pripomíname, aby s Bibliotékou 2000 „počítali“ a rezervovali si čas aj na sprievodné podujatia tejto výstavy. SAK pripravuje dve podujatia: valné zhromaždenie (9. novembra 2000) a odborný seminár pod názvom Význam knižníc pre vzdelávanie v 21. storočí (10. novembra 2000). Prezentačný deň v stánku bude venovaný školským knižniciam (10. novembra 2000).

Pripravy na Bibliotéku 2000 sú v plnom prúde. Záleží len na knižniciach, ako dokážu využiť možnosť, aby sa „predstavili“ nielen navzájom, ale predovšetkým širokej verejnosti. Propagovať sa – to si žiada v prvom rade naozaj chcieť.

Ludmila Čelková

Schmidt Periodicals

Firma Schmidt Periodicals sa špecializuje na predaj starých odborných časopisov, vedeckých periodík a všeobecných encyklopedických diel vydaných v mnohých západoeurópskych jazykoch.

Naša firma ma 35-ročnú tradíciu, udržiava pravidelné styky s profesormi, vedcami a knižnicami mnohých európskych univerzít a s vydavateľmi aj distribútormi na celom svete.

V našom antikvariáte máme vyše dvoch miliónov časopisov, pričom ide o vzácne a ťažko dostupné tituly, ale aj o také, ktoré boli vydané v posledných rokoch.

Naše oddelenie reprintov, s účasťou Kraus & Johnson Reprints, obsahuje veľmi dôležité vedecké publikácie, ktoré sa už v súčasnosti nevydávajú.

Vďaka odborníkom pracujúcim v európskych krajinách i v USA získavame ťažko dostupné tituly z celého sveta.

Pokiaľ máte záujem o nejaké tituly, tak nám pošlite zoznam, a my zistíme, či sú vôbec dostupné a aká je ich cena. Za takú informáciu nič neplatíte.

Dorota Dąbrowska, Schmidt Periodicals

Všetky d'alšie informácie môžete získať na adrese:

Dorota Dąbrowska
ul. Pruszkowska 30 B
05-840 Brwinów
Pol'sko
tel./fax: 0048-227 29 46 26
e-mail: bogdand@polbox.pl

O povinnom výtlačku v zahraničí

K. M. Suchorukov

Na celosvetovej konferencii o problémoch národnej bibliografie, ktorá sa konala v Kodani, sa hovorilo o tom, že tri zákony, o ktoré sa opiera súčasné knihovníctvo – zákon o povinnom výtlačku, o autorskom práve a o vydavateľskej činnosti – musia byť v súčinnosti.

Je potrebné povedať, že všeobecne prijaté ustanovenie o povinnom výtlačku (PV) v cudzích krajinách nie je. V právnej úprave týkajúcej sa PV existujú značné rozdiely. V západných krajinách, na rozdiel od Ruska a bývalého Sovietskeho zväzu, v knižnej oblasti bola a je integrácia, kooperácia a internacionalizácia v oveľa väčšej miere a je ťažké vyčleniť práve národnú produkciu vydavateľov. Existuje veľa nadnárodných spoločností a korporácií, takže niekedy jedno a to isté vydanie vychádza súčasne vo viacerých krajinách. Zákonodarstvo jednotlivých krajín sa v tejto súvislosti najväčšmi odlišuje v evidencii PV.

V prvom rade sa pozornosť sústreďuje na knihy a brožúry, periodiká, audioprodukcii (v značne menšej miere), tele- a videoprodukcii. Pokiaľ ide o elektronické publikácie, dokonca aj vo vyspelých krajinách sa zákonodarstvo v tejto oblasti nachádza v štádiu rozpracovania. Kontrolovať ich emisiu a vstup v podobe povinných výtlačkov je veľmi zložitá.

Depozitármi PV v prevažnej väčšine krajín sú národné knižnice. V súvislosti s objavením sa najnovších typov a druhov dokumentov, rozšírením okruhu netradičných nosičov informácií sa *mení aj zloženie depozitárov*. Medzi nimi môžu byť nielen tradičné ustanovzice, ale aj organizácie na ochranu autorských práv, centrá zberu tzv. sivej literatúry.

V zahraničí existujú značné rozdiely v počte príjemcov PV, v lehotách poskytovania PV, v sankciách atď. Celková tendencia je však takáto: PV sú základom fondov národných knižníc, pevnou súčasťou národnej bibliografie a slúžia ako základ na vytvorenie súborných katalógov rôznych katalogizačných systémov. Podrobnejšie sa pozrieme na situáciu okolo PV v USA, Veľkej Británii a vo Francúzsku ako hlavných mocností v oblasti knižného vydavateľstva, ktorých model poskytovania PV má nasledovníkov v mnohých krajinách využívajúcich ich skúsenosti.

Anglické skúsenosti a tradície sú základom pre väčšinu krajín Britského spoločenstva národov, t. j. bývalých kolónii; to isté platí i pre Francúzsko.

V USA, na rozdiel od Veľkej Británie a Francúzska, sú PV späté s ochranou autorských práv. Je to dostatočne úspešný donucovací a stimulačný prostriedok nielen pre autorov, ale aj vydavateľov. Včasná zaslanie PV do Kongresovej knižnice je základom následnej ochrany autorských práv.

Vo Francúzsku vo väčšej miere pôsobí donucovací mechanizmus. V tom zmysle jeho skúsenosti sú nám bližšie. Veľká Británia zaujíma stredné postavenie, využívajúc obidva prístupy.

Zákondarstvo týkajúce sa PV spravidla zodpovedá potrebám tej-ktorej národnej knižnice. PV musí byť podľa zákona navrhovaný oveľa širšie, ako v skutočnosti požadujú knižnice. Preto knižnice takého typu ako Britská knižnica alebo Kongresová knižnica sa nedožadujú získavania spoločensky málo významných materiálov a denníkov, hoci podľa zákona majú právo ich získavať. Z bezplatných PV sú vyňaté drahé, v malom náklade vychádzajúce vydania, ktoré sú odpočiatku označované ako vzácné.

Zodpovednými uschovávatelmi PV, t. j. depozitármi PV, sú na celom svete vydavatelja. V USA táto povinnosť prislúcha aj autorom a vo Francúzsku tlačiarňam. Takže nielen autori a vydavatelja, ale aj tlačiarne zodpovedajú za zaslanie PV, čo zabezpečuje maximálnu úplnosť.

Dodacia lehota je v rôznych krajinách rôzna. Vo Veľkej Británii je to jeden mesiac, vo Francúzsku sa PV musí odoslať do 24 hodín od začatia predaja publikácie. Pritom francúzsky zákon vyžaduje, aby v knihe, ktorá je určená na predaj, boli uvedené údaje o tlačiarňi, dátum vydania publikácie, rok a kvartál dodávky PV.

Rozdielne sú i sankcie, tie sa však voči porušovateľom uplatňujú veľmi zriedkavo. Napríklad v USA a Veľkej Británii sa tieto sankcie obmedzujú na pokuty. Vo Francúzsku sa však uplatňujú nielen pokuty, ale aj zákaz šírenia danej publikácie.

Do Kongresovej knižnice sa posielajú dva exempláre každej vydanej publikácie. Vo Veľkej Británii vydavatelja odovzdávajú jeden exemplár do Britskej knižnice a podľa vlastného uváženia päť exemplárov do iných knižníc, ktoré majú postavenie národnej knižnice.

Vo Francúzsku je oveľa väčšie množstvo PV. Vydavatelja sú povinní dodávať jeden PV do Agentúry ministerstva vnútra na registráciu tlačenej produkcie a štyri exempláre do Národnej knižnice v Paríži. Okrem toho tlačiar, mimo vydavateľa, posielajú dva exempláre každej práce do miestnej, regionálnej alebo vidieckej knižnice. Tá si potom jeden exemplár ponechá a druhý odosiela do národnej knižnice. Takýmto spôsobom sa tu využíva systém paralelnej dodávky ako poistného variantu, ktorý zabezpečuje, že ak zlyhá jeden kanál, tak druhým sa PV predsa len dostane na určené miesto.

Všetky uvedené prístupy sú do istej miery podobné. Celkom odlišnou cestou kráča Švajčiarsko. V tejto krajine sa nehovorí o PV, ale o kontrolnom exemplári. Existuje už vyše 100 rokov, od r. 1895, keď vznikla Švajčiarska národná knižnica. Pretože vo Švajčiarsku sú tradície veľmi silné, v mnohých sférach sa udržiava určitá decentralizácia. Švajčiarski vydavatelja ostro vystupovali proti akejkoľvek cenzúrnej kontrole a povinnosti dodávať exempláre svojich publikácií. Prijali však návrh dobrovoľne posielat' vzorky svojej produkcie do Švajčiarskej národnej knižnice s presvedčením, že národná bibliografia a katalógy knižného trhu slúžia aj ich záujmom. Takýto systém počítajú, samozrejme, nielen so spoluprácou všetkých účastníkov, ale aj so spoľahlivým financovaním samotnej knižnice, ktorá v prípade, že vydavateľ kontrolný exemplár nepošle, ho kúpi. Ak vydavateľja požadujú zaplataenie zásielky svojho kontrolného exemplára (čo nie je nijako zákonom upravené), knižnica to musí urobiť.

V bývalých socialistických krajinách je situácia podobná ako v Rusku. V poslednom desaťročí v týchto krajinách približne 20 – 30-krát vzrástlo množstvo vydavateľov, prebehli zmeny v starom systéme zákonného zabezpečenia PV. Národné knižnice majú určité

ťažkosti v súvislosti s tým, že staré zákony už neplatia a nové alebo nie sú prijaté, alebo ak aj sú prijaté, tak sa príliš často ignorujú.

Údaje za roky 1996 – 1997, týkajúce sa národných knižníc z hľadiska zasielania PV, sú nasledujúce: v Bulharsku – asi 78 %, vo Veľkej Británii – 91 %, v USA – 89 %, v NSR – 91 %, vo Francúzsku – 88 %, v Česku – 83 %, na Slovensku – 79 %, v Japonsku – 88 %. Dá sa povedať, že ukazovatele týkajúce sa Ruska sú uvedeným dosť blízke. Celá záležitosť tkvie vo financovaní, od ktorého závisí doplňovanie fondov.

*Prameň: Bibliotekovedenie, 2000, n. 1, s. 48 – 50.
(Výťah pripravila PhDr. Ľ. Fordinálová.)*

Knižnice a vzdelanie

I. Bagrovová

Rodiaca sa „informačná spoločnosť“ je v podstate novou civilizáciou, na ktorú sa musia adaptovať všetci ľudia, lebo vo všeobecnosti sa koncepcia gramotnosti rozšírila. Kedysi stačilo vedieť čítať a počítať, teraz sa požiadavky na jednotlivca zvyšujú – stretáva sa predovšetkým s nevyhnutnosťou pracovať jednak s tlačеныmi a audiovizuálnymi materiálmi, jednak s elektronickými nosičmi informácií. Vznikol a rozvinul sa nový pojem: informačná gramotnosť ako schopnosť vyznať sa v záplave rôznych zdrojov informácií, riešiť problémy prostredníctvom prieskumu, analýzy, hodnotenia a využívania informácií, mať čítacie návyky a ovládať iné spôsoby získavania nevyhnutných údajov.

Gigantický nárast objemu informácií neumožňuje, aby sa základné existujúce poznatky premietli do učebných programov, a poznatky získavané v rámci formálneho vzdelania rýchlejšie zastarávajú. Dôsledkom toho sú zmeny v charaktere formálneho vzdelávania a rozširuje sa vzdelávanie neformálne (celoživotné), ktoré pokračuje aj po skončení školy.

V systémoch stredoškolského a vysokoškolského vzdelávania výučba faktov už nie je hlavným cieľom. Ak ešte nedávno mala výučba pasívny charakter (učiteľ rozprával a žiaci či študenti počúvali a potom pracovali s učebnicami), teraz sa za dôležitejšie pokladá také učenie, ktoré vedie k samostatnému získavaniu informácií z rozličných zdrojov.

V 90. rokoch podstatne vzrástol význam celoživotného vzdelávania, samostatného učenia sa. O význame, ktorý sa pripisuje tomuto javu, svedčí aj to, že Európska rada vyhlásila rok 1996 za Rok celoživotného vzdelávania.

Procesy v tejto sfére a ich vplyv na knižnice sa skúmajú v mnohých krajinách.

Podstatou celoživotného vzdelávania, čo je pre Európu pomerne nová myšlienka, je podľa J. A. Calixtoa stieranie tradičných hraníc medzi vzdelávaním a životom: výučba sa v čoraz väčšej miere uskutočňuje mimo školy a za hranicami školského veku. Realizuje sa maximálne autonómne – jednotlivec sám identifikuje svoje potreby vzdelania, nachádza a využíva nevyhnutné učebné materiály.

Podľa E. Simona nebude ľahké uspokojovať nové potreby, pretože ciele celo-

životného vzdelávania sú zatiaľ nejasné a knižnice ich budú musieť utvárať v priebehu skúmania dopytu a požiadaviek jednotlivcov.

Mnohí knihovníci považujú za nevyhnutné preniesť ťažisko z poskytovania informácií určených na pomoc vzdelávaniu **na pomoc používateľovi pri hľadaní potrebných informácií** na učenie, ako využívať počítač, elektronické nosiče, informačnú sieť, na oboznamovanie používateľa s novou terminológiou, ktorú vytvorila informačná spoločnosť, t. j. na naočkovanie informačnej gramotnosti. Pritom knižnice vychádzajú z toho, že ľudia, ktorí „sa naučia učiť sa“, vždy môžu nájsť nevyhnutné informácie na riešenie akejkoľvek úlohy.

To, prirodzene, neznamená, že by knižnice odmietali iné metódy realizácie vzdelávacej funkcie. Aj naďalej budú poskytovať nevyhnutné materiály, pomáhať pri hľadaní konkrétnych prameňov a pri organizovaní procesu čítania.

Ústrednú úlohu v pomoci vzdelávaniu zohrávajú **verejné knižnice**. Sú to predovšetkým ony, ktoré sú povolané pomáhať vo formálnom i neformálnom vzdelávaní, pri vykoreňovaní negramotnosti a zvyšovaní úrovne gramotnosti obyvateľstva a v rozvíjaní kultúry čítania.

Vedci sú toho názoru, že verejné knižnice ideálne pristupujú k plneniu tejto úlohy, pretože základ ich činnosti tvoria mnohoročné tradície všeobecného prístupu, bezplatnosti ich využívania, spojenia s ďalšími inštitúciami informácií, vzdelávania a oddychu.

Úloha verejných knižníc v oblasti vzdelávania sa výrazne odzrkadlila v Manifeste UNESCO o verejných knižniciach v roku 1994.

Medzi kľúčové úlohy verejných knižníc podľa manifestu UNESCO patria:

- výchova a upevňovanie návyku k čítaniu u detí raného veku,
- pomoc pri individuálnom vzdelávaní a samovzdelávaní, ako aj pri formálnom vzdelávaní na všetkých úrovniach,
- vytváranie možnosti na osobný tvorivý rozvoj,
- stimulovanie obrazotvornosti a tvorivosti u detí a mládeže,
- pomoc pri šírení informácií o kultúrnom dedičstve, pri chápaní umenia, vedeckých objavov a inovácií,
- podpora ústnych tradícií,
- pomoc pri rozvíjaní informačných návykov a počítačovej gramotnosti,
- účasť na práci súvisiacej s rozširovaním gramotnosti vo všetkých vekových skupinách.

Verejné knižnice podstatne korigujú svoju prácu v oblasti vzdelávania: neobmedzujú sa na úlohu organizátora pri využívaní kníh, čoraz väčšiu pozornosť venujú priamej výučbe informačných návykov používateľov.

Knihovníci hovoria o troch základných formách pomoci verejných knižníc rozvoja človeka:

1. účasť na neformálnom vzdelávaní vo forme poskytovania zdrojov na vzdelávanie sa mimo školského a vysokoškolského programu s cieľom samostatného vzdelávania a zdokonaľovania sa;

2. účasť na formálnom vzdelávaní prostredníctvom dopĺňovania školských zdrojov, poskytovaním prameňov a možností na výučbu žiakom a študentom vysokých škôl;
3. pomoc v procese získavania poznatkov, zručností a schopností prenikať do podstaty javov prostredníctvom čítania, prezerania filmov, účasťou na diskusiách.

O verejných knižniciach sa často hovorí ako o „virtuálnej“, „ľudovej“, „všeobecnej“ univerzite, dopĺňujúcej formálne vzdelávanie. Podľa C. Batta mnohí ľudia, ktorí z rôznych dôvodov nemôžu študovať na vysokých školách, s potešením využívajú v knižnici alebo doma multimediálne balíky učebných materiálov pre študentov. V priebehu 10 – 12 rokov sa okruh týchto materiálov natolko rozšíri, že tradičnú výučbu študentov posledných ročníkov bude možné zameniť samostatným štúdiom za pomoci sieťových zdrojov. Verejná knižnica bude pritom sprievodcom, centrom zdrojov i sprostredkovateľom zároveň. Takouto cestou ide napríklad Veľká Británia, ktorej vláda poskytuje dotácie na vytváranie „centier otvoreného vzdelávania“ vo verejných knižniciach. V r. 1996 už pôsobilo okolo 200 centier s veľkým súborom balíkov učebných materiálov tlačенých textov, audiovizuálnych a počítačových dokumentov, CD-ROM-ov.

Najdôležitejšiu úlohu zohrávajú verejné knižnice v boji s negramotnosťou, ktorý bez ohľadu na mnohoročné úsilie na úrovni svetového spoločenstva a jednotlivých krajín ostane najakútnejším problémom. OSN po vyhlásení roka 1990 za Medzinárodný rok gramotnosti sa nádejala, že bude začiatkom realizácie plánu vykorenenia negramotnosti vo svete k roku 2000. Krátko pred ukončením tejto lehoty sa však ukázalo, že všeobecná gramotnosť ostane vzdialenou túžbou. Podľa údajov UNESCO z r. 1997 tvorila úroveň gramotnosti v najmenej rozvinutých krajinách len 48,1 %, v rozvojových krajinách 69,7 % a iba v priemyselných krajinách 98,5 %.

Dôležitým prínosom pri riešení tohto problému je *Príručka pre verejné knižnice napomáhajúce gramotnosť*, ktorú vyhotovil na základe zmluvy s IFLA B. Thomas a ktorú v r. 1993 vydalo UNESCO. V nej sú sformulované pojmy základnej a funkčnej gramotnosti, určené ciele a obsah práce verejných knižníc, ktorá súvisí s vykoreňovaním negramotnosti, špecifickosť knižničnej práce s hlavnými cieľovými skupinami používateľov. Prítom základná negramotnosť je determinovaná ako úplná neschopnosť čítať, písať a počítať a funkčná negramotnosť ako určitý stupeň schopnosti čítať, no neschopnosť pochopiť a využívať získané informácie, a teda nemožnosť samostatne pokračovať vo svojom rozvoji.

B. Thomas v príručke vyčleňuje niekoľko kategórií používateľov, ktorým musia knižnice venovať osobitnú pozornosť. Sú to: deti a dospelí, úplne alebo funkčne negramotní, 2. ľudia, ktorí sa opätovne naučili čítať, 3. imigranti a predstavitelia etnických menšín. Ku každej tejto kategórii je potrebný osobitný prístup.

Lídrom národnej kampane Gramotnosť 21. storočia v USA je Americká asociácia knižníc (ALA). Rozpracúva knižničné programy spojené s čítaním a gramotnosťou, vydáva plagáty, brožúry, video, organizuje diskusie. Medzi opatrenia ALA v posledných rokoch patrí rozpracovanie modelových programov rodinnej gramotnosti, účasť na organizovaní *Týždňa čítania mladistvých*, ktorý je prvým v krajine, rozpracovanie štandardov informačnej gramotnosti pre žiakov, každoročné konferencie *Zhromaždenia gramotnosti*, ktoré organizuje ALA.

Jedným z hlavných programov uskutočňovaných v súčasnosti pod vedením ALA je na tri roky odhadovaný program *Gramotnosť v amerických knižniciach*. ALA im poskytuje metodickú pomoc, rozvíja telekomunikačnú sieť, vytvára webové miesta a informuje knižničné spoločenstvo o priebehu plnenia programu.

Významné miesto v práci verejných knižníc zaujíma výučba čitateľov informačnej gramotnosti. Pretože jej základy sa kladú predovšetkým v období získavania základného vzdelania, knižnice sústreďujú pozornosť na výučbu informačnej gramotnosti žiakov a učiteľov, úzko spolupracujú so školami.

Pokiaľ ide o **národné knižnice**, v mnohých krajinách sú ich úlohy v oblasti vzdelávania zakotvené v zákonoch o knižniciach a v strategických plánoch.

Rozsiahlu a rozmanitú vzdelávaciu činnosť vyvíjajú Kongresová knižnica USA a Britská knižnica.

Strategický plán rozvoja Kongresovej knižnice na roky 1997 – 2004 za jednu zo štyroch priorít označuje odhalenie obsahu základných zdrojov knižnice s cieľom zvýšiť ich vedeckú a vzdelávaciu hodnotu. Pri realizácii tejto úlohy knižnica významne predbehla iné krajiny. Národná digitálna knižnica, ktorú buduje, je určená na elektronické vytváranie fondu materiálov, ktoré sú jadrom najhodnotnejších a zo vzdelávacieho hľadiska najzaujímavejších dokumentov. Školy, knižnice a rodiny získajú veľkú možnosť dostať sa k nim a využívať ich v súlade so svojimi potrebami.

Program budovania digitálnej knižnice sa aktívne realizuje aj v Britskej knižnici, ktorá je hlavným centrom elektronických zdrojov Veľkej Británie s cieľom viacej šíriť informácie medzi používateľmi vrátane univerzít, škôl a verejných knižníc.

Významnú úlohu v stimulácii spoločenského záujmu o knihu a čítanie zohrávajú knižné centrá, ktoré pôsobia v rámci Kongresovej knižnice a Britskej knižnice. Knižné centrum Kongresovej knižnice robí prácu, ktorá sa opiera o sieť skladajúcu sa z 34 centier v štátoch a s vyše 50 partnerských organizácií. Knižnica financuje len 4 štátne jednotky centra; jednotlivé projekty, programy a publikácie sú financované predovšetkým súkromným sektorom – sponzormi a rôznymi fondmi.

V dokumente o strategických cieľoch Britskej knižnice do r. 2000 je určené zameranie vzdelávacieho programu knižnice takto: pomoc učiteľom v školách, vzdelávanie dospelých a širokej verejnosti. Špeciálne oddelenie knižnice – vzdelávacia služba – organizuje na základe výstav prednášky, filmové predstavenia, premietanie diazopozitívov, kolektívne návštevy knižnice skupinami žiakov v sprievode učiteľov v rámci mimoškolského vyučovania, stretnutia s populárnymi básnikmi a spisovateľmi, koncerty, ktorým predchádzajú besedy o hudbe.

Na pomoc učiteľom sa vydávajú súbory vzdelávacích materiálov. Takto, získajúc grant od Národnej rady pre technológie vo vzdelávaní, knižnica vydala CD-ROM s textmi a obrázkami stredovekých dokumentov na pomoc programu výučby dejín na stredných školách. Učiteľom a deťom je určená séria multimediamiálnych kompaktných diskov. Každoročne sa uskutočňujú pre žiakov praktické semináre o vydávaní a grafickej úprave kníh.

Práca v oblasti vzdelávania sa stále nachádza v zomom poli *Medzinárodnej fede-*

rácie knižničných asociácií a inštitúcií (IFLA). V posledných rokoch sa do popredia v práci IFLA dostali dve témy: 1. knižnice a celoživotné vzdelávanie, 2. knižnice a zvyšovanie gramotnosti. Ako červená niť sa tiahnu strednodobými programami IFLA na roky 1992 až 1997 a 1998 – 2001.

Vo svojej politike IFLA vychádza z toho, že knižnice sú všeobecne uznávané ako vzdelávacie a kultúrne inštitúcie a hlavný materiálny zdroj štúdia. V dlhodobej perspektíve je zámerom IFLA napomáhať šírenie úlohy knižníc v oblasti vzdelávania.

Otázky celoživotného vzdelávania a zvyšovania gramotnosti sa odzrkadľujú v práci väčšiny oddelení IFLA. Významné miesto zaujímajú v jednom z piatich základných programov organizácie – v *Programe rozvoja knižničnej práce v „treťom svete“*. Strednodobý program IFLA na roky 1998 – 2001 počíta s odporúčaniami o úlohu týchto knižníc pri podpore celoživotného vzdelávania, počítačovej a informačnej gramotnosti používateľov a účasti v boji s negramotnosťou, ktoré pripravuje sekcia verejných knižníc.

Problému „knižnice a vzdelávanie“ a s tým súvisiacich otázok boli venované mnohé zasadnutia IFLA, z toho *Knižnice pre všetkých: jednotný svet informácií, kultúry a vzdelania* (43. zasadnutie, r. 1977), *Knižnice: informácie pre poznanie* (56. zasadnutie, r. 1990), *Knižnice a informácie pre rozvoj človeka* (63. zasadnutie, r. 1997). V roku 1999 v Bangkoku bolo 65. zasadnutie IFLA venované téme *Na prahu nového storočia: knižnice ako vstup do vzdelaného sveta*.

Na prácu knižníc v oblasti vzdelávania a gramotnosti sa IFLA neraz zameriavala vo svojich publikáciách: v r. 1986 vydala *Príručku pre verejné knižnice*, v r. 1990 *Príručku pre školské knižnice*, v r. 1993 *Príručku pre verejné knižnice pomáhajúce gramotnosti*.

V rámci Programu uplatňovania telematiky v knižniciach sa uskutočnil projekt Európskej komisie – CHILIAS – *Európska virtuálna detská knižnica budúcnosti*.

Myšlienka projektu je založená na tom, že v súčasných podmienkach informačnej záplavy musia školy a knižnice určiť, ako urobiť deti aktívnymi členmi informačnej spoločnosti, ako ich lepšie pripraviť na multikultúrne a mnohojazyčné prostredie, v ktorom budú žiť a pracovať, aké metódy výučby využívať. Počíta sa pritom s možnosťou interaktívnych cvičení na upevnenie návykov pri využívaní informácií.

Takýmto spôsobom sa urobil krok k adaptácii tradičnej knižnice virtuálnemu svetu, novému vzdelávaciemu prostrediu: deti sa učia využívať internet, nachádzať potrebné informácie, prebúda sa v nich záujem o knihu. Pozorovania knihovníkov ukázali, že v dôsledku práce vo virtuálnej knižnici sa deti začali častejšie obracať na knižnicu tradičnú.

Po projekte CHILIAS sa v apríli r. 1998 začal realizovať nový európsky projekt VERITY (Virtual and electronic resources for information skills training for young people) – Využívanie virtuálnych a elektronických zdrojov na výučbu mládeže. Množstvo existujúcej literatúry s touto témou svedčí o narastajúcom záujme knihovníkov mnohých krajín, o problémy prípravy detí, mládeže a dospelých na život a prácu v „informačnej spoločnosti“ s jej vysokými nárokmi na vzdelávanie a schopnosť učiť sa po celý život.

Prameň: Biblioteka i obrazovanije. Bibliotekovedenje, 7 – 12/1999, s. 152 – 163.

(Výťah pripravila PhDr. Ľ. Fordinálová.)

INFORMAČNÁ SPOLOČNOSŤ

*** Verejné služby v informačnej spoločnosti**

Je nutné, aby sa verejné úrady usilovali o urýchlenie využívania nástrojov informačnej spoločnosti v ich každodennom spolupôsobení so širokou verejnosťou a administratívou v záujme zvýšenia účinnosti a kvality služieb štátnych orgánov. Priorita by mala byť daná online rokovaniam so štátnymi orgánmi a digitálnym sprostredkovateľským postupom, ako aj sociálnym a kultúrnym službám.

Pokiaľ ide o rozvoj online služieb dostupných občanovi, prioritu by mal mať online prístup k verejným informáciám relevantným jeho každodennému životu, prezentovaným používateľsky priateľským spôsobom s odkazmi na iné služby, aby mu uľahčili administratívne konania.

V tejto záležitosti sa odporúča členským štátom medzi iným zriadiť do konca roku 2000 pre používateľov bezproblémovú internetovú stránku, telefónny a telefaxový servis, poskytujúce informácie o občianskych právach a väzby na relevantné verejné služby.

Aby mala široká verejnosť prospech z online informácií a služieb, musí mať k nim jednoduchý prístup. Vzdelávacie programy pri využívaní nástrojov informačnej spoločnosti je nevyhnutné rozširovať počet verejne prístupných elektronických staníc.

Odporúča sa zriadiť verejne prístupné internetové stanice na takých miestach, ako sú knižnice alebo poštové úrady, do konca roku 2001.

Ďalšie informácie možno získať na URL adrese:

http://europa.eu.int/comm/dg05/soc_dial/info_soc/news/en.pdf

(Information Europe, jar 2000)

*** Kultúra 2000: priority a témy na roky 2001 – 2004**

Členské štáty si v oblasti kultúry stanovili za cieľ podnecovať umeleckú a kultúrnu spoluprácu medzi členskými štátmi a ak bude potrebné, podporovať a dopĺňať svoju činnosť v nasledujúcich oblastiach:

- poznanie a šírenie kultúry a histórie ľudí v Európe;
- zachovanie a ochrana kultúrneho dedičstva európskeho významu;
- nekomerčné kultúrne výmeny;
- umelecká a literárna tvorba.

(Hot News, máj 2000)

*** Akčný plán eEurope je už k dispozícii**

Akčný plán eEurope bol schválený Európskou radou 19. júna 2000 vo Fiera. Dokument obsahuje tieto ciele konkrétnej činnosti na zvýšenie európskej konkurencieschopnosti:

- lacnejší, rýchlejší a spoľahlivý internet;
- investovanie do ľudí a skúseností,
- podnecovanie využívania internetu.

Rada schválila obsahy Akčný plán eEurope 2002 a požiadala inštitúcie, členské štáty a všetkých ostatných činiteľov, aby do roku 2002 zabezpečili jeho úplnú a včasnú implementáciu. Na splnenie úloh budú využité tri hlavné pracovné mechanizmy:

1. urýchlené zavedenie potrebnej legislatívy,
2. mobilizácia a presmerovanie dostupných fondov, ako sú fondy na výskum a štrukturálne fondy a zdroje Európskej investičnej banky;
3. benchmarking a vhodná metóda spolupráce, ktorá by umožnila členským štátom porovnať si svoj pokrok navzájom a s najlepším svetovým výkonom.

Medzi kľúčové priority tejto iniciatívy patrí koniec vysokým nákladom na prístup k internetu, prístup k službám vládnych úradov cez internet a internet pre školy.

Akčný plán eEurope 2002 nájdete na URL adrese:

http://europa.eu.int/comm/information_society/eeurope/pdf/actionplan_en.pdf

(Hot News, máj 2000)

*** Prístup k dokumentom – verejný register dokumentov Rady Európy**

Register obsahuje odvolávky na dokumenty Rady EÚ, ktoré sú od 1. januára 1999 k dispozícii na WWW stránke (<http://register.consilium.eu.int/utfregister/frames/introfsEN.htm>). Nadväzne na Rozhodnutie RE zo 6. decembra 1999 o zlepšení informácií o legislatívnych aktivitách a verejnom registri dokumentov Rady EÚ budú zahrnuté aj klasifikované dokumenty. Register vyznačuje, ktoré dokumenty už boli zverejnené. V týchto prípadoch ich možno získať priamo z databázy alebo prostredníctvom Verejného informačného servisu Rady EÚ. Týka sa to všetkých dokumentov od 1. januára 2000.

(Hot News, jún 2000)

NASTÁVAJÚCE PODUJATIA

*** KnowRight – InfoEthics 2000 Conference**

Viedeň, Rakúsko, 26. – 29. september 2000

Kontakt na ďalšie informácie:

Austrian Computer Society, Österreichische Computer Gesellschaft, Wollzeile 1-3,
A-1010 Wien, fax: + 43 1 512 02 35 9, e-mail: irene.sudra@ocg.at,
http: //www.ocg.at/KR-IE2000.html

*** *Global 2000: The Information Age: Challenges and Opportunities***

Brighton, Anglicko, 16. – 19. október 2000-07-31

Špeciálne zasadnutie EBLIDA o copyrighte a licencovaní.

Kontakt na ďalšie informácie:

Special Libraries Association, 1700 Eighteenth Street, N. W. Washington, DC
20009-2514, fax: + 1 202 265 9317

*** *Information Society Technology (IST 2000)***

(Technológia informačnej spoločnosti 2000)

Nice, Francúzsko, 6. - 8. november 2000

Komisia generálneho riaditeľstva pre informačnú spoločnosť organizuje podujatie zame-
rané na prezentáciu výsledkov tohto programu a diskusiu o budúcich úlohách, súvisiacich
s iniciatívou eEurope.

Kontakt na ďalšie informácie:

European Commission, IST 2000 Secretariat, Rue de la Loi/Wetstraat 200, BU 24-1/37,
B-1049 Brussels

Fax: +322 296 90 37

e-mail: info-ist2000@cec.eu.int alebo http://istevent.cec.eu.int/

*** *Online Information 2000***

Londýn, Veľká Británia, 6. – 8. december 2000

Kontakt na ďalšie informácie:

e-mail: shelleylindo@learned.co.uk, http://www.online-information.co.uk/o100index.asp

*** *Libraries, Museums and Archives: a Collaborative Venture in the Digital Age***

Londýn, Veľká Británia, 28. január – 2. február 2001

Kontakt na ďalšie informácie:

Information Manager, International Networking Events, The British Council, 1 Beaumont
Place, Oxford, OX 1 2PJ, UK, fax: + 44 0 1865 557368/516590,

e-mail: networkevents@bitishcouncil.org,

http: //www.britishcouncil.org/networkevents

Životné jubileum PhDr. Eleny Veľasovej

V čase osláv storočnice Mestskej knižnice v Bratislave si pripomíname nemenej významnú udalosť – okrúhle životné jubileum jej riaditeľky PhDr. Eleny Veľasovej.

S Elenkou Veľasovou som sa bližšie zoznámila len pred niekoľkými rokmi, keď sme spoločne začínali v správnej rade Slovenskej asociácie knižníc. V SR SAK pôsobí už tretie volebné obdobie a v súčasnosti vykonáva funkciu tajomníčky. Od začiatku si ma získala svojou priateľskou povahou, schopnosťou riešiť často i nepríjemné situácie s rozvahou, pokojom a najmä veľkou diplomaciou.

PhDr. Elena Veľasová študovala na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského odbor knihovníctvo a slovenský jazyk. Po ukončení štúdia v roku 1962 odišla ako rodená Bratislavčanka za krátkym dobrodružstvom do Košíc, kde sa v Knižnici pre mládež začala jej profesionálna dráha. V roku 1964 sa vrátila späť do Bratislavy a len krátke obdobie pracovala v mestskej knižnici.

V roku 1965 sa začína mimoriadne zaujímavá etapa jej profesionálneho života. Očaril ju odbor sociológie. Vo Výskumnom ústave práce a sociálnych vecí pôsobila ako sociologička a podieľala sa na riešení mnohých výskumných úloh. Toto obdobie je bohaté aj na jej publikačnú činnosť. V posledných troch rokoch pôsobila vo Výskumnom ústave práce a sociálnych vecí ako vedúca informačného strediska. Vedomosti a praktické skúsenosti z oblasti sociológie dodnes využíva vo svojej práci a čerpala z nich aj v rigorózskej práci na tému *Štruktúra pracovníkov v sieti ľudových knižníc v Bratislave*. Doktorát z filozofie získala v roku 1980.

Svoj osud s Mestskou knižnicou v Bratislave spečatila po druhýkrát v roku 1978. Najskôr vykonávala funkciu vedúcej metodického oddelenia, zástupkyne riaditeľky a od 1. januára 1991 bola mestským zastupiteľstvom menovaná do funkcie riaditeľky. S novou funkciou preberá na seba zodpovednosť nielen za činnosť Mestskej knižnice, ale veľmi aktívne sa podieľa aj na rozvíjaní spolupráce s ďalšími, najmä verejnými a mestskými knižnicami na území Bratislavy i v celej Slovenskej republike. Počas pôsobenia PhDr. Eleny Velasovej dosiahla knižnica dobré výsledky, rozšírila činnosť i služby knižnice, uskutočnilo sa mnoho významných podujatí. Medzi najvýznamnejšie patrí vytvorenie špecializovaného pracoviska pre zdravotne postihnutých občanov. Jeho oddelenie pre nevidiacich a slabozrakých 8. mája 1991 slávnostne otvorila lady Diana, princezná z Walesu, čím sa Mestská knižnica zviditeľnila až za hranicami nášho štátu. Novovytvorené úseky hudobnej a umenovednej literatúry s galériou Artotéka, študovňa historických fondov a krásnej i cudzojazyčnej literatúry na Laurinskej ulici slúžia všetkým obyvateľom i návštevníkom Bratislavy. Mestská knižnica sa už tradične zapája do akcií Kultúrneho leta, organizuje výstavy, koncerty, vzdelávacie podujatia pre deti a dospelých, čím získala významné postavenie pri šírení kultúry v hlavnom meste.

Ani našu jubilatku neobišli útrapy spojené so sťahovaním knižnice. Jej zásluhou však dnes pôsobí Mestská knižnica v skutočne dôstojných priestoroch.

Od roku 1993 je členkou International Association of Metropolitan City Libraries a zúčastnila sa na jej konferenciách v Glasgowe, Kodani a Budapešti.

Len ťažko môžeme vyzdvihnúť a vymenovať všetky aktivity našej jubilatky. Svojou prácou výrazne prispela k pozitívnemu rozvoju Mestskej knižnice i slovenského knihovníctva.

Do ďalších rokov jej želáme veľa zdravia, šťastia a pohody v osobnom živote a veľa tvorivých síl, splnených plánov, projektov, a najmä dostatok financií v pracovnom živote.

A storočnej jubilatke Mestskej knižnici v Bratislave želáme chápaných a ústretových zriaďovateľov, veľa krásnych podujatí, príjemných a milých čitateľov i návštevníkov.

PhDr. Marta Žilová

S knihovničkou tlačou v ruke

*Životné jubileum vždy akosi nabáda hodnotiť určitú etapu života jubilanta, avšak toto hodnotenie nie vždy býva vyčerpávajúce či objektívne. Neraz je to zložitejšie, keď „oslávenec“ aktívne pracuje, resp. opúšťa svoju profesiu. Preto som stála pred dilemou: napísať niečo, alebo nie? Nakoniec som sa rozhodla urobiť s **PhDr. Želmírou Brozmannovou**, ktorá sa nedávno dožila 60 rokov, krátky spomienkový rozhovor o knihovníckej tlači. Pôsobila vo funkcii riaditeľky Turčianskej knižnice v Martine (do 31. marca 2000) a je aj členkou redakčnej rady Bulletinu SAK.*

• **Spomínaš ešte na svoje prvé kroky v redakcii časopisu Čitateľ?**

„Pravdaže. Veď vari na všetko, čo bolo prvé, sa nezabúda. Pre mňa to bolo prvé zamestnanie krátko pred ukončením vysokej školy. Vlastne – prvý rok som v tej redakcii pracovala akosi „načierno“, pretože som ešte bola riadnou poslucháčkou denného štúdia vtedajšej Katedry knihovedy a vedeckých informácií FiF UK. V redakcii Čitateľ sa práve vtedy uvoľnilo miesto, školených ľudí bolo málo, nuž ma zavolali. Bola som veľmi hrdá, že kvôli tomu prišiel za mnou do internátu sám správca Matice slovenskej PhDr. Juraj Paška. Považovala som to za významenie a to sa odmieta iba veľmi zriedka. Desať rokov som potom bola odbornou redaktorkou Čitateľa a ďalších skoro dvadsať rokov - od roku 1972 až po jeho administratívne zrušenie – vedúcou redaktorkou.“

• **V tejto redakcii si pôsobila 30 rokov. Čo považuješ za najväčší úspech a prínos tohto periodika pre knihovníctvo na Slovensku?**

„Predovšetkým to, že ten časopis v knižniciach naozaj potrebovali a čítali. Nie však ako „povinné čítanie“, ale preto, že im skutočne čosi dával. Nielen informoval a dokumentoval, ale neraz aj koordinoval a zjednocoval. Presviedčali sme sa o tom častým kontaktom s knihovníkmi. Časopis podstatne prispieval k tomu, že sme vedeli o sebe navzájom, a jeho

zásluhou sa formoval pocit profesijnej spolupatričnosti a myslím, že aj hrdosti. Bola to veľká zodpovednosť, ktorú sme si vtedy ako mladý kolektív ani dosť dobre neuvedomovali. Našťastie, lebo ináč by sme sa boli zľakli a cúvli.“

• ***Situácia sa zmenila, časopis zrušili na prahu jeho 40. narodenín. Iste to nebolo ľahké. Pokúsila si sa využiť svoje odborné skúsenosti v ďalších rokoch?***

„Pracovala som potom krátko v ústrednom metodickom útvare pre knižnice ako metodička s orientáciou na edičnú činnosť knižníc. Dostávali sme z knižníc informácie, že chýba praktický odborný časopis, a tak vznikol chabý pokus o jeho náhradu, čo by som však nenazvala vznikom nového časopisu, ale akéhosi nie najšťastnejšie koncipovaného bulletinu. Aj preto vyšlo len zopár čísel. Dnes si už ani nespomínam, koľko ich bolo. Vedúci tohto občasnika nebol knihovník ani novinár a jeho predstavy o ňom boli také, ako si žiadala prax. Čoskoro tento bulletin aj zanikol.“

• ***Po ďalšom zrušení periodika si odišla pracovať do Okresnej knižnice v Martine, kde si už brala do rúk knihovnicke periodiká len ako čitateľ či autor. Vo funkcii riaditeľky si tu pôsobila 7 rokov. Ako sa pozeráš na dnešné odborné časopisy u nás a čo ti najviac chýba?***

„Nerada by som hodnotila. Napospol je informácií málo a prichádzajú neskoro, často sú už neaktuálne. Chýba širší obraz existujúcej praxe.“

• ***Čo by si želala slovenskej knihovnickej tlači do budúcnosti?***

„V prvom rade, aby sa na ňu v knižniciach tešili, pretože by im prinášala osožné informácie, podnetné inšpirácie a dobré rady na praktické využitie. Prajem jej, aby sa stala úspešným obhajcom knihovnickej profesie, ktorá to stále – ba dnes ešte viac ako kedykoľvek – potrebuje.“

S jubilantkou pri šálke kávy besedovala L. Čelková.

Životné jubileum pani Viery Kadnárovej

V kolektíve pracovníkov Malokarpatskej knižnice v Pezinku pracuje pani Vierka Kadnárová, ktorú vám pri príležitosti jej životného jubilea chceme predstaviť ako osobnosť slovenského knihovníctva. V knihovníckej profesii pracuje už 42 rokov, z toho 40 rokov v Malokarpatskej knižnici v Pezinku.

Pani Viera Kadnárová sa narodila 12. júna 1940 vo Vysokej pri Morave. Odbor knihovníctva študovala na Osvetovej škole v Bratislave. Do funkcie riaditeľky Okresnej knižnice v Senci nastúpila v roku 1958.

Keď v roku 1960 prišlo k územnej reorganizácii, prešla pracovať do Okresnej knižnice v Pezinku, ktorá bola poverená metodickým riadením knižníc okresu Bratislava-vidiek. Tu sa začína odvíjať jej 40-ročné pôsobenie na rôznych postoch tejto knižnice.

Do roku 1964 pracovala v oddelení pre deti, potom v oddelení získavania a spracovania knižničných fondov. A pracuje tu dodnes, i keď popri tejto funkcii vykonávala aj ďalšie (napr. začiatkom osemdesiatych rokov bola poverená riadením vtedy Okresnej knižnice v Pezinku). Na tomto úseku práce o nej možno hovoriť ako o pracovníkovi, ktorý ovláda svoju profesiu, je vzorom a výborným učiteľom pre ďalších knihovníkov, a to nielen svojou odbornosťou a precíznosťou, ochotou pomôcť, vysvetliť, ale aj urputnou túžbou a samovzdelávaním dosiahnuť lepšie výsledky v práci, zvyšovať jej odbornú úroveň a „zahryznúť sa“ i napriek svojmu veku aj do automatizácie.

Tu treba vyzdvihnúť i jej boj s predsudkami u nadriadených a snahu presadiť zavedenie automatizácie do spracovania knižničných fondov a celej knižnično-informačnej činnosti Malokarpatskej knižnice v Pezinku, získať pre túto myšlienku ostatných pracovníkov a po získaní praktických skúseností zaškoľovať aj ďalších, oveľa mladších. Príčinila sa o vybudovanie počítačovej siete, zakúpenie programu Rapid Library a jeho zavedenie do praxe.

V čase, keď sa aj Malokarpatská knižnica v Pezinku začleňovala medzi knižnice, ktoré automatizujú svoju činnosť, bola poverená popri funkcii vedúcej oddelenia získavania a spracovania knižničných fondov vedením knižnice. Bolo to v čase, keď zriaďovateľom knižnice bolo Malokarpatské kultúrne centrum na čele s intendantom. Funkciu pracovníka povereného riadením Malokarpatskej knižnice vykonávala počas celého trvania Malokarpatského kultúrneho centra obetavo, zdarma, bez príplatku za vedenie.

V roku 1966 začala budovať systematický katalóg MDT, začala presadzovať systematicko-abecedné stavanie knižničného fondu v materskej knižnici a neskôr v rámci metodickej pôsobnosti i v profesionálnych knižniciach okresu Bratislava-vidiek. Počas svojej knižničnej praxe publikovala i v knihovníckom časopise Čitateľ, v knihovníckom časopise Okresnej knižnice Pezinok Naša knižnica a v súčasnosti v časopise Malokarpatskej knižnice OČK(o).

Pani Vierka Kadnárová je človekom, človekom so svojimi radosťami, starosťami i

záľubami. V prvom rade je Záhoráčka, teda vždy samý smiech a vtip, i keď niekedy je to smiech cez slzy. Má veľké dobré srdce, miluje svoje deti i vnúčatka, venuje im veľmi veľa zo svojho voľného času. Má rada prírodu, svoju záhradku. Je taká, ako každý z nás, ale i výnimočná. Miluje svoju prácu, vždy jej bola plne oddaná a táto oddanosť ani s pribúdajúcimi rokmi neochabla, ba možno povedať, že sa vystupňovala. Rokmi si trúfa na ťažšie úlohy. Dosiahne ich vlastnou zodpovednosťou, usilovnosťou a odhodlaním nedat' sa odradiť žiadnou prekážkou. Avšak nikdy nie na úkor iných, ale preto, aby iným pomohla. Pomáhať iným je vlastne jej životným krédom a snaží sa ho vždy naplniť.

Anna Šavarová, Malokarpatská knižnica v Pezinku